

Zondebokpolitiek ontwapenen

Onderzoek naar het kleur-klasse
verhaal in Nederland

September 2026

Een onderzoek van Stichting Deep Canvassing Nederland,
DeGoedeZaak en Stichting Stroomversnellers, mede mogelijk
gemaakt door Stichting Weerbare Democratie.

Uitgevoerd in samenwerking met Ipsos I&O en Taalstrategie.

**STROOM »
VERSNELLERS**

DeGoedeZaak

Inhoudsopgave

Introductie	3
Achtergrond van het kleur-klasse verhaal (race class narrative)	5
Ons onderzoek: segmentatie, peilingen en focusgroepen	7
Fase 1: Peilingen met Ipsos I&O	8
Meting 1: draagvlak meten en narratieve elementen testen	9
Meting 2: vergelijkend onderzoek	14
Reflecties op de peilingresultaten	21
Fase 2: Focusgroepen	23
Opzet en de selectie van de focusgroepen	24
De belangrijkste inzichten	25
Reflecties op het kleur-klasse narratief: wat we nu weten	30
Aanbevelingen en test-richtingen voor communicatie	31
Bijlagen	34

Introductie

Jarenlange bezuinigingen op voorzieningen en een snel veranderende wereld hebben gezorgd voor terechte onzekerheid en zorgen bij burgers over onder andere armoede, wonen en arbeidszekerheid. Rechtse partijen in Nederland vertellen hierover een zondebokverhaal: migranten en niet-witte mensen krijgen de schuld van alle crises in Nederland, met alle schadelijke, zelfs gewelddadige gevolgen van dien. Ook progressieve partijen en organisaties nemen elementen van dit verhaal over, in een poging kiezers vast te houden. Dit is niet alleen een trend in Nederland; ook in andere Europese landen en de Verenigde Staten zien we dat zondebokpolitiek hoogtij viert en veel kiezers aanspreekt.

De huidige zondebokpolitiek is een afleidingsmanoeuvre: in plaats van het over échte oplossing voor grote problemen te hebben, praten partijen op de rechterflank tot in den treure door over de 'asielcrisis'. Tegelijkertijd weten linkse partijen en/of progressieve organisaties mensen niet terug te winnen met een aansprekend verhaal: zij handelen reactief en kunnen zelfs bijdragen aan de normalisering van de narratieven van rechts.

Het is daarom belangrijk om een krachtig, proactief progressief verhaal te gaan vertellen. Een winnend verhaal. Dat is de belofte van het kleur-klasse verhaal. Vrij vertaald van *the race-class narrative*: een overkoepelende, waardegedreven en verbindende boodschap die in de Verenigde Staten en andere landen in grootschalig onderzoek beter scoorde dan zowel het rechtse angstverhaal als de gangbare progressieve verhalen. Of dat ook in Nederland zo werkt, en in welke vorm, is precies wat wij onderzochten.

In allerlei landen is uitgebreid onderzoek gedaan naar de toepassing en effecten van het kleur-klasse narratief. Wat nog ontbrak was Nederlands onderzoek naar de vorm en inhoud van dit narratief, op een manier die past bij de Nederlandse burger/kiezer en de Nederlandse maatschappelijke en politieke context. Met dit onderzoeksrapport dragen we bij aan een onderbouwde vertaalslag en leggen we de basis voor aanvullend onderzoek én toepassing in de Nederlandse praktijk.

Projectdoelen

Het huidige onderzoeksproject had een aantal doelen:

- 1. Onderzoeken of het kleur-klasse narratief aanslaat in Nederland;**
- 2. Onderzoeken in welke vorm er het meest draagvlak is voor het kleur-klasse narratief;**
- 3. Onderzoeken hoe verschillende doelgroepen zich verhouden tot de inhoudelijke analyse achter het narratief en hoe zij dit zelf vertalen naar woorden, uitdrukkingen en metaforen.**

Introductie

Wat we vonden, in het kort

De onderliggende analyse van het kleur-klasse verhaal wordt breed herkend, ook buiten progressieve kring: vrijwel niemand verdedigt het idee dat migranten de oorzaak zijn van de wooncrisis. Er is draagvlak voor het narratief, het grootst op het thema wonen. De weerstand die er is, zit niet op de analyse maar op de verpakking: het aanwijzen van “de allerrijksten” als schuldige, de scherpte van de toon en de geloofwaardigheid van de claims. In gesprek bouwen ook kritische deelnemers de kern van het verhaal zelf op. En belangrijk voor wie het gaat toepassen: draagvlak voor een tekst is iets anders dan het effect van een tekst. Dit rapport levert daarom geen kant-en-klare formules, maar onderbouwde bouwstenen, [aanbevelingen](#) en de testagenda die daarbij hoort.

Methode

Om dit te onderzoeken koos de projectgroep voor:

- Peilingen onder representatieve samples van de Nederlandse bevolking, i.s.m. Ipsos I&O;
- Focusgroepen met verschillende doelgroepen, i.s.m. Taalstrategie;
- Praktijkgericht testen met eigen achterban, in communicatiecampagnes, workshops en webinars.

Dit rapport geeft een overzicht van de belangrijkste resultaten van de peilingen en de focusgroepen. Inzichten uit de praktijk zijn in iteratieve processen meegenomen in o.a. voorbereiding van de focusgroepen en interpretatie van de resultaten. Citaten uit de focusgroepen zijn geanonimiseerd en worden per groep aangeduid.

Partners in de projectgroep

Deep Canvassing Nederland, DeGoedeZaak en Stroomversnellers, met financiële steun van Stichting Weerbare Democratie, sloegen in 2025 de handen ineen om te onderzoeken hoe dit narratief effectief kan worden ingezet in Nederland.

- **Deep Canvassing Nederland** traint en organiseert vrijwilligers die diepgaande, één-op-één gesprekken voeren aan de deur over gepolariseerde maatschappelijke onderwerpen. Binnen dit project bracht Deep Canvassing de ervaring uit die gesprekken in en verzorgde de projectcoördinatie.
- **DeGoedeZaak** is een burgerbeweging met ruim 215.000 leden die campagne voert voor een eerlijke economie, een gelijkwaardige samenleving, een duurzame toekomst en een open democratie. Binnen dit project bracht DeGoedeZaak de praktijk van massacommunicatie in en was zij penvoerder.
- **Stroomversnellers** ondersteunt maatschappelijke organisaties en bewegingen met trainingen, advies en het faciliteren van bijeenkomsten. Binnen dit project verzorgde Stroomversnellers de kennisdeling met het bredere veld, via workshops, webinars en het lerend netwerk.

Leeswijzer

Dit rapport start met een korte schets van de inhoudelijke achtergrond van het kleur-klasse narratief en een kort overzicht van onderzoek uit het buitenland.

Daarna duiken we in het Nederlandse onderzoek. We zetten uiteen hoe we doelgroepen hebben gesegmenteerd, een belangrijk onderdeel van het onderzoek. Vervolgens delen we de aanpak en resultaten van de kwantitatieve peilingen,

inclusief gebruikte teksten. Daarna volgen de aanpak en resultaten uit de focusgroepen.

Afsluitend belichten we de belangrijkste inzichten én onze aanbevelingen voor aanvullend onderzoek. Daarnaast doen we een aantal aanbevelingen voor communicatiestrategen.

Boodschap van de projectgroep

We zien dit rapport als een startpunt, niet als een eindpunt. Er ligt een duidelijke, veelbelovende basis waarop progressief Nederland verder kan bouwen, en dat doen we het liefst samen.

We hopen dat dit rapport lezers inspireert om met het kleur-klasse narratief aan de slag te gaan. Alle projectpartners helpen graag dat mogelijk te maken. Samen zorgen we dat een verhaal van hoop, solidariteit en handelingskracht luid genoeg weerklinkt: doorverteld, herhaald en overgenomen.

Achterin dit rapport lees je hoe je kunt meedoen.

Achtergrond van het kleur-klasse verhaal (race class narrative)

Populistische en extreemrechtse partijen zijn een bedreiging voor democratieën wereldwijd. Zondebokpolitiek is daarbij een van hun belangrijkste wapens. Ze verwerven er steun mee en breken er burgerrechten mee af, waardoor de rechtsstaat erodeert. Internationaal onderzoek laat zien dat het kleur-klasse verhaal een van de kansrijkste antwoorden is op die zondebokpolitiek. De uitkomsten zijn niet overal gelijk. Dat maakt onderzoek naar de Nederlandse vorm en context extra relevant.

Het kleur-klasse narratief is meer dan een communicatieframe. Er zit een inhoudelijke analyse onder:

1. **Zondebokpolitiek is afleiding.** Groepen mensen krijgen de schuld om de aandacht af te leiden van het werkelijke probleem: groeiende economische ongelijkheid.
2. **Gedeeld belang.** Mensen van alle achtergronden hebben op de grote thema's (wonen, bestaanszekerheid, voorzieningen) hetzelfde belang.
3. **Samen veranderen.** Verandering komt alleen als mensen zich niet tegen elkaar laten uitspelen en samen druk zetten.

De bouwstenen van een kleur-klasse verhaal volgen daaruit: een opening in **gedeelde waarden**, een **dader met een motief**, het benoemen van de **verdeel-en-heers-dynamiek**, en een **handelingsperspectief**.

Wetenschappelijk onderzoek

De effectiviteit van het kleur-klasse narratief werd als eerst wetenschappelijk bewezen in de VS. In 2017-2018 werd in de VS een groot onderzoeksproject uitgevoerd door organisatie Demos, onder leiding van Ian Haney Lopez en Anat Shenker-Orsorio¹. De directe aanleiding was de verkiezingswinst van Donald Trump, die in 2016 won van Hillary Clinton. De onderzoekers vroegen zich af welk verhaal tegenstand zou kunnen bieden tegen het racistisch beladen verhaal van Donald Trump, dat angst aanwakkerde onder kiezers.

Daarbij constateerden zij dat traditionele progressieve verhalen of antwoorden dus niet die tegenstand bieden. De onderzoekers onderscheiden twee traditionele progressieve verhalen. Het eerste is het klasse verhaal, waarbij racisme en sociale uitsluiting niet expliciet wordt benoemd in campagnes. Het tweede is het racisme verhaal, waarbij de focus vooral of alleen maar op ongelijkheid op basis van racisme ligt.

De zoektocht was dus naar een *nieuw* verhaal, dat wel een aansprekend antwoord biedt op verdeel-en-heers politiek.

In focusgroepen en grootschalige nationale surveys testte de onderzoeksgroep verschillende boodschappen onder verschillende kiezersgroepen. Een aantal belangrijke inzichten uit hun onderzoek²:

- De meeste witte kiezers hebben redelijk progressieve ideeën over racisme en gelijkheid. Dat betekent dat de opdracht voor progressieve, linkse partijen vooral is om anti-racisme werk te koppelen aan de belangen van witte kiezers.

- Ook voor niet-witte kiezers is het rechtse verhaal, dat angst aanwakkert rondom racisme, aantrekkelijk.
- Het nieuw geteste verhaal, dat ze het race-class narrative noemde, sprak in het onderzoek alle kiezersgroepen meer aan dan het rechtse angst-verhaal én dan de twee traditionele progressieve verhalen.

Vooraf dat laatste punt was interessant en veelbelovend; ook voor een Nederlandse context. De belofte is dat je met een kleur-klasse verhaal méér kiezers kunt overtuigen dan met het verdeel-en-heers verhaal.

De belangrijkste bronnen:

¹ [Het hele onderzoeksrapport van Demos](#)

² Het boek [Merge Left: Fusing Race and Class, Winning Elections and Saving America](#) (2019) van Ian Haney Lopez

Een simpele uitleg van één van de oorspronkelijke onderzoekers achter het kleur-klasse verhaal vind je in de introductiefilmpjes op www.race-class-academy.com

Achtergrond van het kleur-klasse verhaal (race class narrative)

Na Amerikaans onderzoek werd het *race class narrative*, of het kleur-klasse verhaal, in veel verschillende landen aangepast aan lokale context, getest en toegepast in allerlei campagnes. Bijvoorbeeld in de vorm van [uitgebreid onderzoek](#) in het Verenigd Koninkrijk; in [deze messaging guide](#) ontwikkeld in Canada; en in deze concrete campagne filmpjes uit [Duitsland](#) en [Denemarken](#).

In vrijwel alle buitenlandse voorbeelden is het kleur-klasse verhaal een algemeen verhaal, niet gebonden aan één thema. Waar beide wel naast elkaar zijn getest, scoorde de algemene versie stevast hoger. In vrijwel alle buitenlandse voorbeelden is het kleur-klasse verhaal een algemeen verhaal, niet gebonden aan één thema. De gedachte daarachter is dat een algemeen verhaal niemand uitsluit die zich niet in dat ene thema herkent, en dat het laat zien hoe losse problemen met elkaar samenhangen. Themaverhalen zijn vooral bruikbaar als aanvulling, wanneer je een concrete campagne voert.

Eerste toepassingen in Nederland

In Nederland zijn de inzichten uit dit Amerikaanse onderzoek sindsdien een aantal keer toegepast. Bijvoorbeeld in [dit verkiezingsfilmpje](#) van de coalitie van maatschappelijke organisaties *De*Beweging* in aanloop naar de Tweede Kamer verkiezingen in 2023 en in campagne-uitingen van DeGoedeZaak in 2025. Deep Canvassing Nederland gebruikt de inzichten uit het onderzoek en de bouwstenen van het Amerikaanse race-class narrative om in hun 1-op-1 gesprekken een waardegedreven punt te maken³. OnMigration organiseerde al eens een [webinar](#) samen met Anat Shenker-Osorio en past de lessen uit het onderzoek toe in hun training en advies.

Bovendien startte Universiteit Utrecht onderzoek gebaseerd op het Amerikaanse onderzoek⁴. Hun eerste resultaten wezen

erop dat het kleur-klasse narratief leidt tot afname van focus op alleen de eigen groep; een voorzichtig stapje weg van zondebok-denken en een breekijzer voor solidariteit. Om de potentie van het narratief te verzilveren in Nederland is aanvullend onderzoek daarom gewenst.

Draagvlak, doorwerking en effect

Onderzoek naar narratieven meet verschillende dingen.

1. **Draagvlak:** wat mensen van een boodschap vinden. Spreekt het aan, klinkt het geloofwaardig, zouden ze hem delen? Dit vragen we expliciet in onze peilingen.
2. **Doorwerking:** landen de frames, en gaan mensen ze zelf gebruiken? Nemen ze de woorden over, redeneren ze mee, komen ze uit zichzelf op dezelfde analyse? Hiervoor zijn de focusgroepen belangrijk, omdat je kunt volgen wat er in een gesprek gebeurt.
3. **Effect:** verschuift een boodschap aantoonbaar iemands houding of gedrag? Is de ontvanger minder geneigd een groep de schuld te geven, is er meer steun voor bepaald beleid, is er meetbaar gedrag, zoals een petitie tekenen, de boodschap doorvertellen en stemmen. Daarvoor moet je houdingen vóór en ná blootstelling vergelijken, met een controlegroep.

Die lagen lopen niet vanzelf gelijk op. Een tekst die mensen prettig vinden, hoeft hun opvatting niet te veranderen. En een tekst die weerstand oproept, kan wel degelijk iets verschuiven.

Dit onderzoek beslaat de eerste twee lagen. De peilingen met Ipsos I&O brachten het draagvlak in kaart: voor welke elementen van het verhaal is steun, en bij welke groepen.

De focusgroepen lieten de doorwerking zien: welke onderdelen van de analyse mensen herkennen, welke woorden zij zelf gaan gebruiken, waar ze afhaken en wat er gebeurt als je doorpraat. Die tweede laag leverde het meeste op, want deelnemers bleken de kern van het verhaal grotendeels zelf op te bouwen zodra ze de ruimte kregen.

De derde laag, hard effect, hebben we niet gemeten: daarvoor is een opzet met voor- en nameting en een controlegroep nodig. Waar wij schrijven dat een variant “beter scoort”, betekent dat dus: er is meer draagvlak voor, of het frame komt beter door. Of diezelfde variant ook houding en gedrag het sterkst verschuift, is de vraag voor vervolgonderzoek.

De belangrijkste bronnen:

³ Bekijk [hier het script](#) gebaseerd op [dit rapport](#) van People’s Action uit 2020.

⁴ Campbell-Bethancourt, E., Bilgili, Ö., Blommaert, L., & Lubbers, M. (2025). Converging ethnicity and class: a strategy for fostering interethnic solidarity and mitigating income inequality. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 51(11), 2769–2792.

Ons onderzoek: segmentatie, peilingen en focusgroepen

Voor wie is je boodschap eigenlijk?

Er bestaat niet zoiets als “het publiek”. Wie een boodschap maakt voor iedereen, maakt er een die niemand raakt. Daarom begint dit type onderzoek altijd met de vraag wie je wilt bereiken, en met de erkenning dat dat niet dezelfde mensen zijn als wie je wilt overtuigen.

Grofweg valt Nederland uiteen in drie groepen. Er is een **Progressieve Voorhoede** (zo’n 13-16% van de bevolking) die je analyse al deelt. Er is een **Conservatieve Oppositie** (zo’n 33% van de bevolking) die je met geen enkel verhaal meekrijgt. En daartussen zit de grootste groep, ruim de helft (51-54%) van de bevolking, die we het **Beweegbare Midden** noemen. Die naam is precies: deze mensen zijn niet lauw of ongeïnteresseerd, ze zijn verscheurd. Ze vinden dat mensen die hard werken een fatsoenlijk bestaan verdienen, én ze zijn gevoelig voor het verhaal dat migranten de oorzaak zijn van de wooncrisis. Welke van die twee overtuigingen bovenkomt, hangt af van wat ze het vaakst horen.

Daar zit de strategische opdracht. Niet onze boodschap zo ver afzwakken tot niemand meer bezwaar maakt. Maar een verhaal maken dat de eigen achterban zo graag doorvertelt dat het beweegbare midden het steeds vaker hoort. Je beweegt niet naar het midden toe, je verplaatst het midden. En dat lukt alleen als je precies weet wie je voor je hebt.

Dat is meteen de reden dat we niet op stemvoorkeur segmenteren. Met “stemt D66” weet je nog niet hoe iemand naar ongelijkheid of migratie kijkt. Daarom legden we alle deelnemers, zowel in de peilingen als in de focusgroepen, dezelfde stellingen voor:

1. *De overheid moet rijke mensen veel meer belasting laten betalen en dat geld gebruiken om arme mensen te helpen*
2. *Om criminaliteit en terrorisme tegen te gaan, moeten we allemaal wat privacy opgeven*
3. *Demonstraties zijn nodig om maatschappelijke veranderingen tot stand te brengen*
4. *Het systeem in Nederland zorgt ervoor dat alleen de rijken vooruitkomen*
5. *In een democratie is het belangrijker dat de wil van de meerderheid wordt gevolgd, dan dat de rechten van minderheden worden beschermd*
6. *Een sterke regeringsleider mag best soms tegen de wet in werken als het resultaat goed is voor Nederland*

Elk antwoord kreeg een score van 1 (meest conservatief) tot 5 (meest progressief), samen goed voor maximaal 30 punten. Wie 23 punten of meer scoort, rekenen we tot de Progressieve Voorhoede, 17 tot en met 22 punten is het Beweegbare Midden, en daaronder de Conservatieve Oppositie. De percentages hierboven zijn afkomstig van onze twee metingen. Deze zes vragen en deze indeling zijn vrij te gebruiken: wie de eigen achterban of een eigen panel wil segmenteren, kan ze een-op-een overnemen, waardoor resultaten onderling vergelijkbaar worden.

Fase 1

Peilingen met Ipsos I&O

In de periode van december 2025 tot en met februari 2026 voerden we in samenwerking met Ipsos I&O twee metingen uit.

Meting 1: draagvlak meten en narratieve elementen testen

Het doel van de eerste meting was om een algemeen beeld te krijgen van steun voor dit narratief in Nederland. Bovendien testen we bij welke elementen er meer of minder steun is voor het narratief. Dit deden we door verschillende narratieve elementen voor te leggen aan respondenten. We legden respondenten 2 teksten voor: één over wonen. En één over migratie.

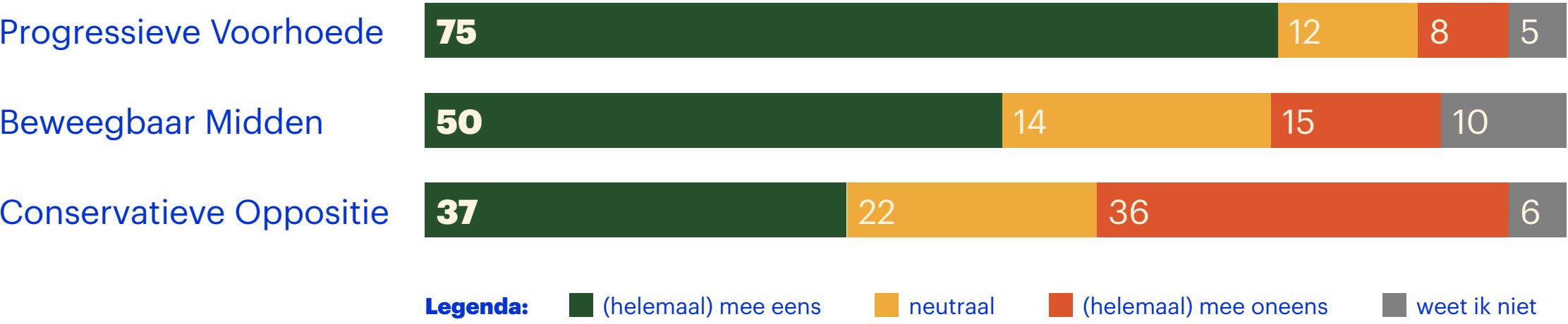
Tekst 1: Wonen

Of we nou wit of zwart zijn, in Nederland geboren of ergens anders, we willen allemaal een veilig thuis. Een plek om thuis te komen na een dag hard werken. De meesten van ons werken hard om netjes de huur te betalen of te sparen voor een koophuis. **(A)** geven **(B)** de schuld van de krappe woningmarkt, terwijl onze huizen worden verkocht aan beleggers en vastgoedondernemers. Ze doen net alsof er niet genoeg woningen zijn voor werkende Nederlanders, terwijl grote bedrijven duizenden huizen opkopen om tegen woekerprijzen te verhuren of verkopen. Zij hebben er baat bij dat wij met de vinger naar elkaar wijzen. Nederlanders moeten samen komen om ervoor te zorgen dat de overheid weer voor ons allemaal werkt.

- A)**
1 Sommige politici
2 Extremistische politici
3 De allerrijksten
- B)**
1 onze burens uit andere landen
2 Nederlanders met een migratieachtergrond
3 mensen die vluchten voor oorlog

Figuur 1: In hoeverre bent u het eens met de bovenstaande tekst?
Per segment, in procenten

Percentages tellen door afronding niet altijd precies op tot 100.

Landelijk is de helft van de respondenten het eens met de woontekst (50 procent) en een vijfde oneens (21 procent). Dat gemiddelde verbergt waar het ons om gaat, want de drie segmenten reageren heel verschillend.

In het Beweegbare Midden, de grootste groep met ruim de helft van de kiezers, is 50 procent

het eens en 15 procent oneens. Meer dan drie tegen één, in precies de groep die campagnes willen bereiken. De Progressieve Voorhoede is vrijwel unaniem (75 om 8 procent). En zelfs in de Conservatieve Oppositie houden voor- en tegenstanders elkaar in evenwicht (37 om 36 procent): het verhaal wordt daar niet massaal afgewezen.

Bron: Ipsos I&O, meting 1, uitsplitsing per segment. Progressieve Voorhoede circa 13 tot 16 procent van de kiezers, Beweegbaar Midden circa 51 procent, Conservatieve Oppositie circa 33 procent.

Figuur 2: Hoe belangrijk vindt u het punt dat in deze tekst wordt gemaakt? Per segment, in procenten Percentages tellen door afronding niet altijd precies op tot 100.

Bron: Ipsos I&O, meting 1, uitsplitsing per segment

Tabel 1: % (helemaal) eens met de tekst, per segment

Wie is verantwoordelijk	Voorhoede	Midden	Oppositie
A1 - Sommige politici	74	56	42
A2 - Extremistische politici	78	46	42
A3 - De allerrijksten	71	47	28

Hoe we over migranten spreken

B1 - Onze burens die uit andere landen komen	70	51	33
B2 - Nederlanders met een migratieachtergrond	77	50	37
B3 - Mensen die vluchten voor oorlog en vervolging	76	50	40

Legenda: xx = hoogste score binnen dit segment

Bron: Ipsos I&O, meting 1.

Wie het niet eens is met onze tekst, vindt het onderwerp daarmee nog niet onbelangrijk. Het punt dat de tekst maakt wordt nog breder gedragen dan de tekst zelf. Landelijk vindt twee derde het een belangrijk punt (67 procent) tegenover 11 procent dat dat niet vindt.

In het Beweegbare Midden vindt 69 procent het punt belangrijk en 7 procent onbelangrijk: tien tegen één. En anders dan bij de instemming kantelt de Conservatieve Oppositie hier niet. Ook daar vindt een meerderheid het een belangrijk punt (55 om 22 procent). Het onderwerp is dus niet omstreden, de formulering is dat wel.

In het Beweegbare Midden scoort de woontekst 56 procent instemming met “sommige politici”, tegen 46 en 47 procent voor “extremistische politici” en “de allerrijksten”. In de Conservatieve Oppositie is het verschil nog groter: 42 tegenover 28 procent. Bij de Progressieve Voorhoede gebeurt het omgekeerde: die groep heeft een lichte voorkeur voor het scherpste vijandbeeld. Dat is precies de spanning waar dit onderzoek om draait, de woorden die je achterban activeren, kosten je draagvlak in het midden.

Opvallend is verder hoe weinig het uitmaakt hoe we over migranten spreken. In het Beweegbare Midden liggen de drie formuleringen binnen één procentpunt van elkaar. Alleen in de Conservatieve Oppositie zien we verschil, en daar scoort “onze burens die uit andere landen komen” het laagst. De grootste winst zit dus niet in de manier waarop je migranten benoemt, maar in wie je als verantwoordelijke aanwijst.

Tekst 2: Migratie

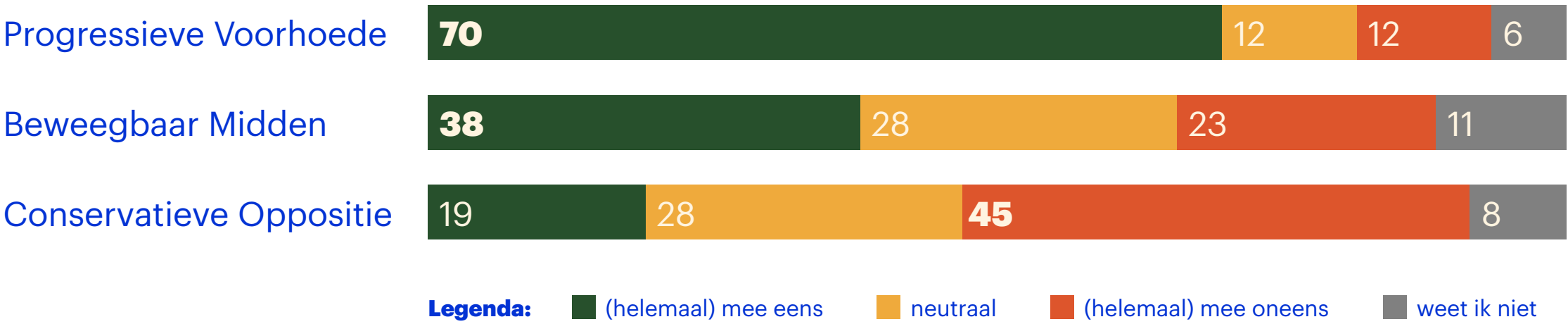
Of we nou wit of zwart zijn, in Nederland geboren of ergens anders, we willen allemaal een veilig, vredig leven. **(A)** geven **(B)** de schuld van maatschappelijke problemen. Zij geven al jaren ruim baan aan de groeiende ongelijkheid - ze maken beleid voor bedrijven in plaats van voor mensen. Daardoor werden onze huizen en boodschappen duurder en kunnen werkende Nederlanders van alle achtergronden niet rondkomen. Ze bezuinigden jaren op een goede asielprocedure, menswaardige opvang en goede doorstroomwoningen, maar geven nu onze burens die van ver komen de schuld van crises in Nederland. Door met de vinger te wijzen naar mensen in onze gemeenschappen met een migratieachtergrond leiden ze ons af van de échte problemen: de groeiende ongelijkheid en een overheid die niet voor ons allemaal werkt. Nederlanders van alle achtergronden moeten samenkomen en echte oplossingen voor ons allemaal eisen.

- A)**

 - 1 Sommige politici
 - 2 Extremistische politici
 - 3 De allerrijksten
- B)**

 - 1 onze burens uit andere landen
 - 2 Nederlanders met een migratieachtergrond
 - 3 mensen die vluchten voor oorlog

Figuur 3: In hoeverre bent u het eens met de tekst?
Per segment, in procenten Percentages tellen door afronding niet altijd precies op tot 100.

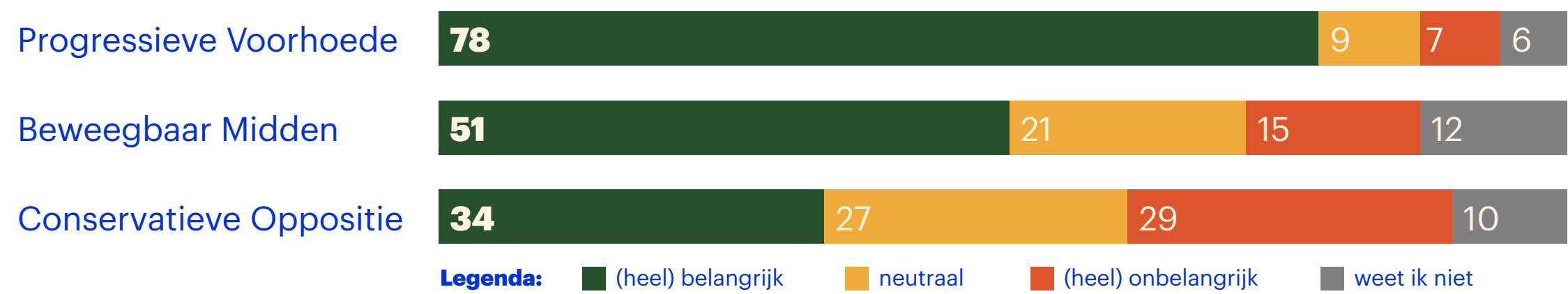
Bij de migratietekst ligt de steun lager. Landelijk is 37 procent het eens en 29 procent oneens.

Het verschil met wonen zit vooral aan de uiteinden. De Progressieve Voorhoede blijft overtuigd (70 om 12 procent) en ook in het Beweegbare Midden weegt instemming zwaarder dan afwijzing (38 om 23 procent).

Maar de Conservatieve Oppositie kantelt: daar is 45 procent het oneens tegenover 19 procent eens. Dat is de scherpste tegenstelling in het hele onderzoek, en die valt precies op het thema waar zondeboknarratieven het sterkst staan. Waar het woonverhaal in alle drie de groepen overeind blijft, verliest het migratieverhaal de laatste groep.

Bron: Ipsos I&O, meting 1.

Figuur 4: Hoe belangrijk vindt u het punt dat in deze tekst wordt gemaakt? Per segment, in procenten Percentages tellen door afronding niet altijd precies op tot 100.

Bron: Ipsos I&O, meting 1, uitsplitsing per segment

Ook hier wordt het punt breder gedragen dan de tekst. De helft van alle respondenten vindt het een belangrijk punt (50 procent), tegenover 18 procent die dat niet vindt.

In het Beweegbare Midden vindt 51 procent het punt belangrijk en 15 procent onbelangrijk. Dat is meer dan drie tegen één, terwijl dezelfde groep bij de instemming veel dichterbij elkaar zat. Zelfs in de Conservatieve Oppositie, waar de tekst zelf wordt afgewezen, vindt een derde het punt belangrijk (34 om 29 procent).

Over beide teksten heen is het beeld consistent: "sommige politici" is in het midden en in de oppositie steeds de sterkste formulering, "de allerrijksten" steeds de zwakste, en de manier waarop we over migranten spreken maakt veel minder uit dan wie we als verantwoordelijke aanwijzen. Waar het voor de Progressieve Voorhoede niet héél veel uitmaakt welke narratieve elementen werden voorgelegd, zijn de verschillen bij het Beweegbare Midden en de Conservatieve Oppositie een stuk groter. Vooral wanneer het 'vijandbeeld' scherper wordt aangezet, neemt steun voor het narratief af.

Waarom het migratieverhaal als geheel achterblijft bij wonen, en wat daaraan te doen is, bespreken we in de reflectie op de peilingresultaten.

Tabel 2: % (helemaal) eens met de tekst, per segment

Wie is verantwoordelijk	Voorhoede	Midden	Oppositie
A1 - Sommige politici	70	42	23
A2 - Extremistische politici	65	37	19
A3 - De allerrijksten	76	33	16

In het Beweegbare Midden scoort "sommige politici" 42 procent, tegen 33 procent voor "de allerrijksten". In de Conservatieve Oppositie is dat 23 tegenover 16 procent. Bij de Progressieve Voorhoede is het opnieuw omgekeerd, en zelfs uitgesprokener dan bij wonen: daar scoort "de allerrijksten" het hoogst (76 procent). Dezelfde formulering die onze eigen achterban het meest aanspreekt, is in het midden en daarbuiten de zwakste keuze.

Hoe we over migranten spreken

B1 - Onze burens die uit andere landen komen	70	39	14
B2 - Nederlanders met een migratieachtergrond	66	37	23
B3 - Mensen die vluchten voor oorlog en vervolging	75	37	19

Legenda: **xx** = hoogste score binnen dit segment

De manier waarop we over migranten spreken maakt in het midden nauwelijks verschil: de drie varianten liggen daar binnen twee procentpunten van elkaar. In de Conservatieve Oppositie zien we wel verschil: "Nederlanders met een migratieachtergrond" scoort daar het hoogst (23 procent) en "onze burens die uit andere landen komen" het laagst (14 procent).

Bron: Ipsos I&O, meting 1.

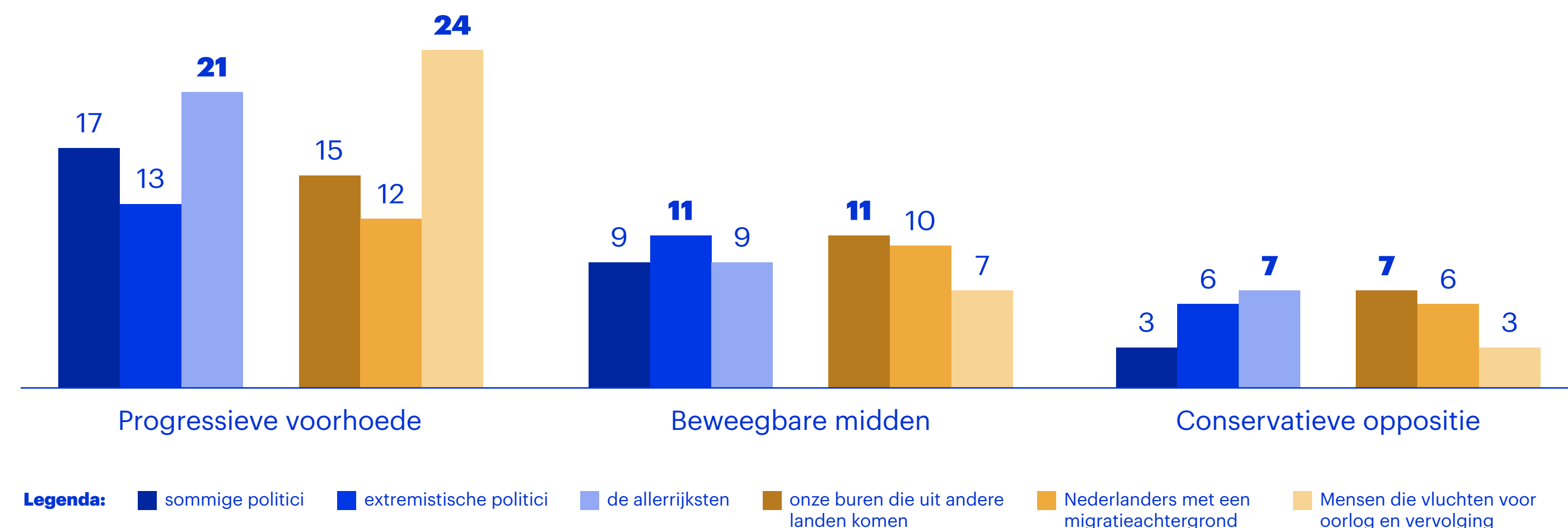
Worden mensen drager van het narratief? Effect op doorsturen.

Een goed, winnend narratief nemen mensen over. Om het publieke debat te beïnvloeden, is het van belang dat veel mensen ‘drager’ worden van het narratief. Daarom vroegen we al in de eerste meting of mensen de tekst zouden doorsturen aan vrienden, familie of kennissen.

Conclusie meting 1

Bij beide teksten was een groter percentage het wél dan niet eens met de tekst. Dat is veelbelovend; er is draagvlak voor het kleur-klasse narratief. Zelfs op het thema migratie, waar zondeboknarratieven in de huidige maatschappij dominant zijn.

Figuur 5: % dat tekst waarschijnlijk zou doorsturen naar vrienden, familie, kennissen

Bron: Ipsos I&O, meting 1.

Een substantieel deel van de Progressieve Voorhoede is bereid de tekst door te sturen (12 tot 24 procent, afhankelijk van de variant). Er is dus potentie onder de achterban om drager te worden van deze boodschap. Tegelijk laat de uitsplitsing een spanning zien: dezelfde scherpe formulering die een deel van de achterban activeert, kost draagvlak in het Beweegbare Midden, waar instemming én doorstuurbereidheid juist dalen bij “de allerrijksten”. Inzicht in de aannames en wereldbeelden van het Beweegbare Midden is daarmee extra relevant, en dat is precies wat we in de focusgroepen zijn gaan onderzoeken.

In totaal gaf een relatief klein deel van de mensen aan dat ze waarschijnlijk het bericht zouden doorsturen. Hier kunnen uiteraard ook andere oorzaken aan ten grondslag liggen, bijvoorbeeld de lengte van de tekst en het feit dat de tekst niet is opgesteld als doorstuurbare ‘post’ of flyer. Wel zien we bij de migratietekst dat de bereidheid om door te sturen in de Progressieve Voorhoede toeneemt wanneer we “de allerrijksten” als vijandbeeld gebruiken: van 15 naar 24 procent. Bij de woontekst zien we dat effect niet.

Meting 2: vergelijkend onderzoek

Het doel van de tweede meting was om te testen hoe het kleur-klasse verhaal scoort ten opzichte van andere, gangbare narratieven. We keken hierbij naar een drietal thema's (wonen, migratie en algemeen) en vergeleken per thema drie typen teksten. Een tekst waarbij een duidelijke zondebok wordt aangewezen (het zondebok-narratief), in een traditioneel-progressieve tekst en een tekst op basis van het kleur-klasse narratief. De teksten van meting 2 staan in bijlage 1.

In het algemeen kunnen we stellen dat er ook in vergelijkend onderzoek draagvlak is voor het kleur-klasse verhaal. Vier op tien (38%) Nederlanders kunnen zich vinden in het algemene kleur-klasse narratief. Ongeveer net zoveel (36%) kunnen dat niet. Dat komt grotendeels overeen met de resultaten uit de eerste meting. Ook als het narratief specifiek is toegespitst op wonen (48%) en migratie (38%) zijn substantiële aantallen van de respondenten het eens met de teksten. Daarnaast vindt een meerderheid van de Nederlanders dat de teksten een belangrijk punt aanstippen. Dit is een belangrijk startpunt: zelfs als het kleur-klasse verhaal 'op moet boksen' tegen meer gesetelde, gangbare narratieven spreken mensen hun steun uit voor vorm én inhoud. We zien duidelijke en logische verschillen tussen de 3 segmentatie-groepen. Zoals verwacht scoort het kleur-klasse verhaal het best bij de Progressieve Voorhoede.

Andere narratieven scoren beter - bekend maakt bemind! De andere teksten, het traditioneel progressieve narratief en het zondebok-narratief, kunnen rekenen op meer steun. Op het thema migratie scoort, naar verwachting, met name het zondebok-narratief goed. Op het thema wonen is de steun voor kleur-klasse narratief het grootst in vergelijking met de andere thema's (22% kiest dit). Toch blijft het ook op dit thema achter bij de andere narratieven.

Het kleur-klasse narratief scoort dus lager dan beide andere narratieven. Toch koos 22 procent op het thema wonen voor deze tekst, ruim meer dan de omvang van de Progressieve Voorhoede (13 tot 16 procent). De lage score kan meerdere oorzaken hebben, waarbij met name de *familiarity bias* een belangrijke is om deze uitkomst te interpreteren: mensen geven eerder steun aan verhalen die ze herkennen.

Ipsos I&O meting 2, teksten: Het algemene verhaal

Zondebok

Nederlanders doen elke dag hun best om rond te komen. Ze werken hard, betalen belasting en houden dit land draaiende. Maar er komt steeds meer druk op de huizenmarkt, de zorg en de boodschappen worden elke dag duurder. Steeds meer mensen moeten harder werken voor minder zekerheid.

Dat komt doordat te veel mensen misbruik maken van ons systeem. Nieuwkomers kunnen hier binnenkomen zonder eerst bij te dragen, en kunnen toch rekenen op een uitkering, een woning en zorg. Dat is niet eerlijk tegenover mensen die hun hele leven hebben gewerkt.

Toch blijven politici weggijken. Ze durven het probleem niet te benoemen. Onze rijkdom wordt te makkelijk weggegeven aan mensen die zelf niet bijdragen.

Alleen door dit eerlijk te benoemen en streng op te treden, kunnen we Nederland weer op de rails krijgen en zorgen dat het land er is voor mensen die bijdragen.

Traditioneel-progressief

In Nederland vinden we het belangrijk om naar elkaar om te kijken en niemand te laten vallen. Sommige mensen zitten in een kwetsbare positie en redden het niet alleen. Daarom hebben we in Nederland een sociaal vangnet: zodat niemand door het ijs zakt.

Dat vangnet staat onder druk. Er komt steeds meer druk op de huizenmarkt, de zorg en de boodschappen worden elke dag duurder. Daardoor groeit de onzekerheid en worden de verschillen tussen mensen groter. Te vaak gaat het debat over kleur, herkomst of geloof, terwijl het in de praktijk vooral draait om welke kansen je krijgt in het leven. En die zijn niet voor iedereen gelijk.

Daarom moeten we investeren in betaalbare woningen, goede zorg, goed onderwijs en eerlijke kansen voor iedereen. Als we samen blijven werken aan een rechtvaardige samenleving, kunnen we bouwen aan een Nederland dat werkt voor iedereen.

Kleur-klasse

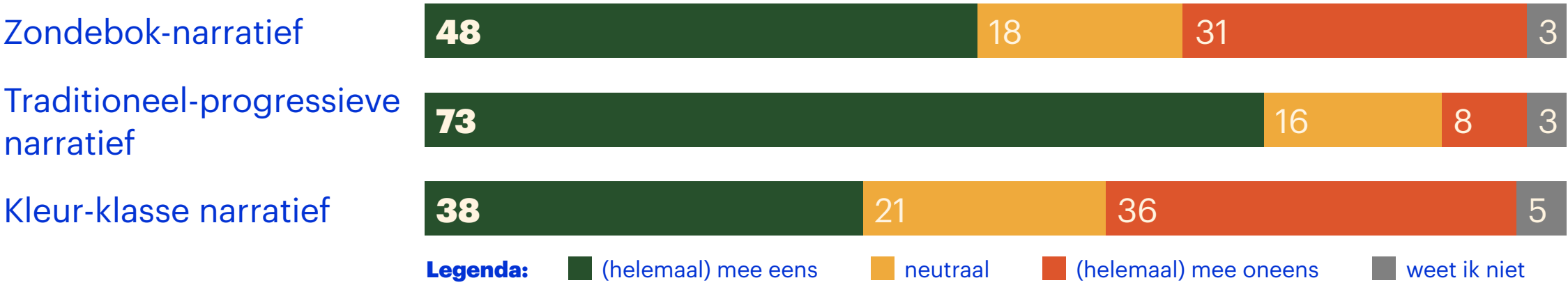
De meesten van ons werken hard en doen ons best om er iets van te maken. Of we nou wit of van kleur zijn, hier geboren of ergens anders.

Toch loopt het voor steeds meer mensen vast. Er komt steeds meer druk op de huizenmarkt, de zorg en de boodschappen worden elke dag duurder. Dat komt doordat sommige politici kiezen voor de belangen van grote bedrijven en de rijksten. Ze schrijven de regels zo dat de rijksten steeds winnen, terwijl wij steeds moeilijker rondkomen.

Ondertussen proberen deze politici ons tegen elkaar op te zetten. Nederlanders met een migratieachtergrond krijgen de schuld van al onze problemen. Zo leiden ze ons af van het échte probleem: rijke mensen zetten het systeem naar hun hand.

Het echte probleem is niet wie we zijn, maar een oneerlijk systeem waardoor de rijksten alsmaar rijker worden, en de rest van ons achterblijven. Als we ons niet laten verdelen, kunnen we samen bouwen aan een Nederland dat voor iedereen werkt.

Figuur 6: In hoeverre bent u het eens met de bovenstaande tekst?
Per segment, in procenten *Basis: random derde deel van de steekproef (n=733)*

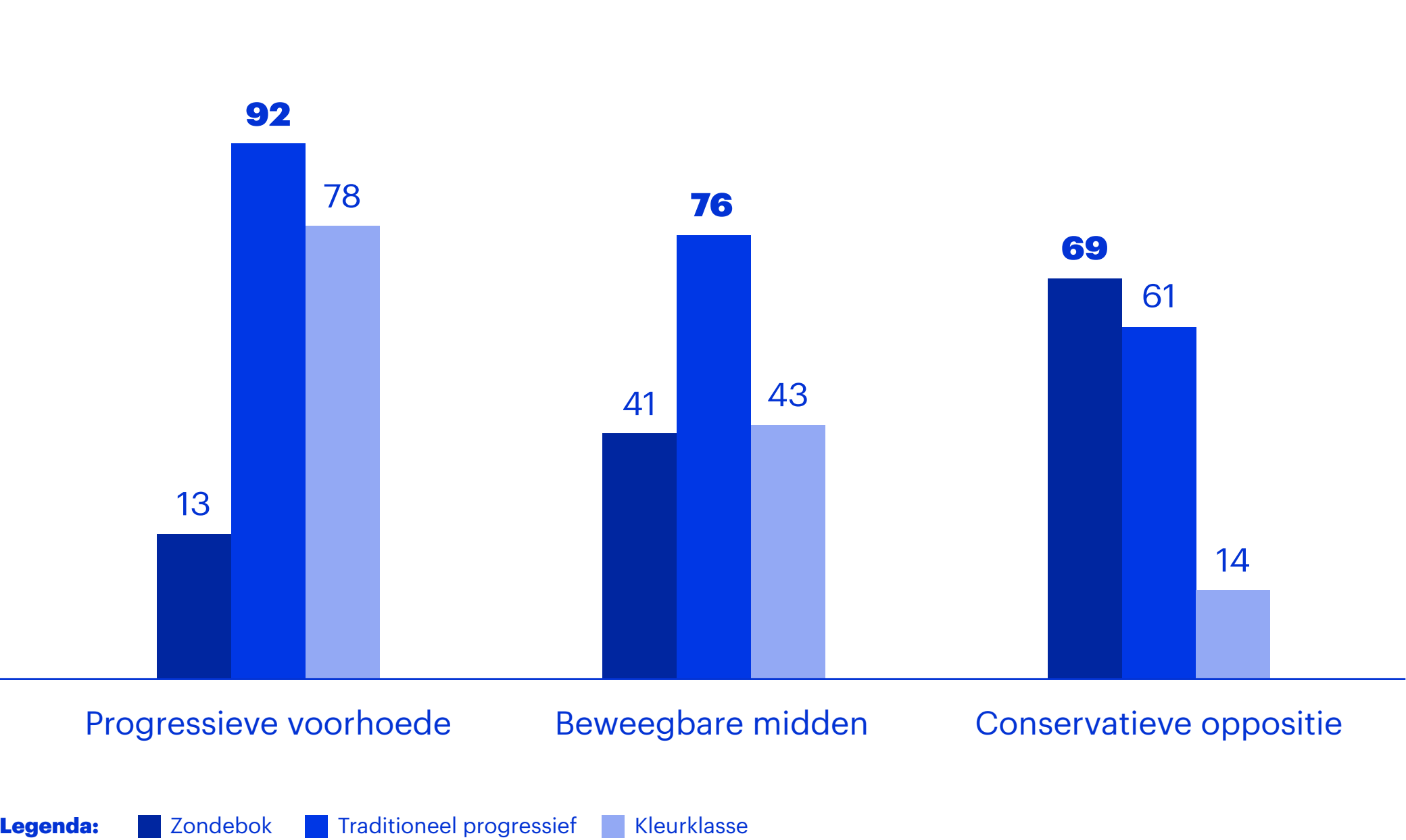
Bron: Ipsos I&O, meting 2.

Figuur 7: Hoe belangrijk of onbelangrijk vindt u het punt dat in deze tekst wordt gemaakt? Per segment, in procenten *Basis: random derde deel van de steekproef (n=733)*

Bron: Ipsos I&O, meting 2.

Figuur 8: In hoeverre bent u het eens met de bovenstaande tekst?
Per segment, in procenten *Basis: random derde deel van de steekproef (n=733)*

Bron: Ipsos I&O, meting 2.

Ipsos I&O meting 2, teksten: **Wonen**

Zondebok

De meeste Nederlanders werken hard, betalen belasting en houden dit land draaiende. Maar ons land kampt met een wooncrisis.

Er is een groot gebrek aan goede en betaalbare woningen, de huizenprijzen blijven stijgen en de wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn veel te lang.

Hoe dat komt? Doordat de politiek onze woningen liever aan migranten geeft dan aan Nederlanders. Steeds meer mensen profiteren van een systeem dat bedoeld is voor wie hier woont en bijdraagt. Waarom krijgen vreemdelingen een huis terwijl Nederlanders tot wanhoop worden gedreven?

Pas als we Nederlanders weer voorrang geven op de woningen die er zijn, kunnen we Nederland weer op de rails krijgen.

Traditioneel-progressief

Nederland is een samenleving die omkijkt naar elkaar en gelooft in gelijke kansen. Maar op dit moment kampt ons land met een wooncrisis.

Er is een groot gebrek aan goede en betaalbare woningen, de huizenprijzen blijven stijgen en de wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn veel te lang.

Hoe dat komt? Door keuzes van de afgelopen jaren zijn er te weinig betaalbare woningen bij gekomen. Hierdoor is de balans zoekgeraakt.

Pas als we wonen weer als een grondrecht gaan beschouwen en daar naar handelen, gaat het weer de goede kant op met Nederland.

Kleur-klasse

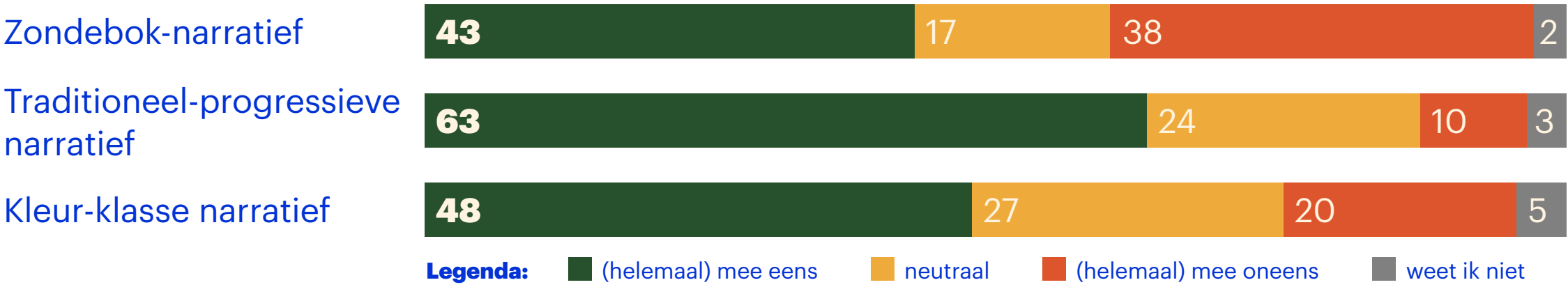
Of we nu hier of ergens anders zijn geboren, de meesten van ons willen hetzelfde: een betaalbaar, veilig thuis - ook voor onze kinderen. Toch wordt wonen voor steeds meer mensen onbetaalbaar.

Er is een groot gebrek aan goede en betaalbare woningen, de huizenprijzen blijven stijgen en de wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn veel te lang.

Hoe dat komt? Doordat sommige politici kiezen voor de belangen van grote investeerders. Terwijl de investeerders verdienen aan torenhoge huren en schaarste, krijgen starters geen kans en zitten gezinnen klem.

Ondertussen worden mensen tegen elkaar opgezet: huurders tegen nieuwkomers. Zo leidt men af van het echte probleem: een systeem dat winst boven wonen plaatst. Pas als we ons niet langer laten verdelen en samen opkomen voor eerlijke regels, kunnen we zorgen voor betaalbare woningen voor iedereen.

Figuur 9: In hoeverre bent u het eens met de bovenstaande tekst?
Per segment, in procenten *Basis: random derde deel van de steekproef (n=733)*

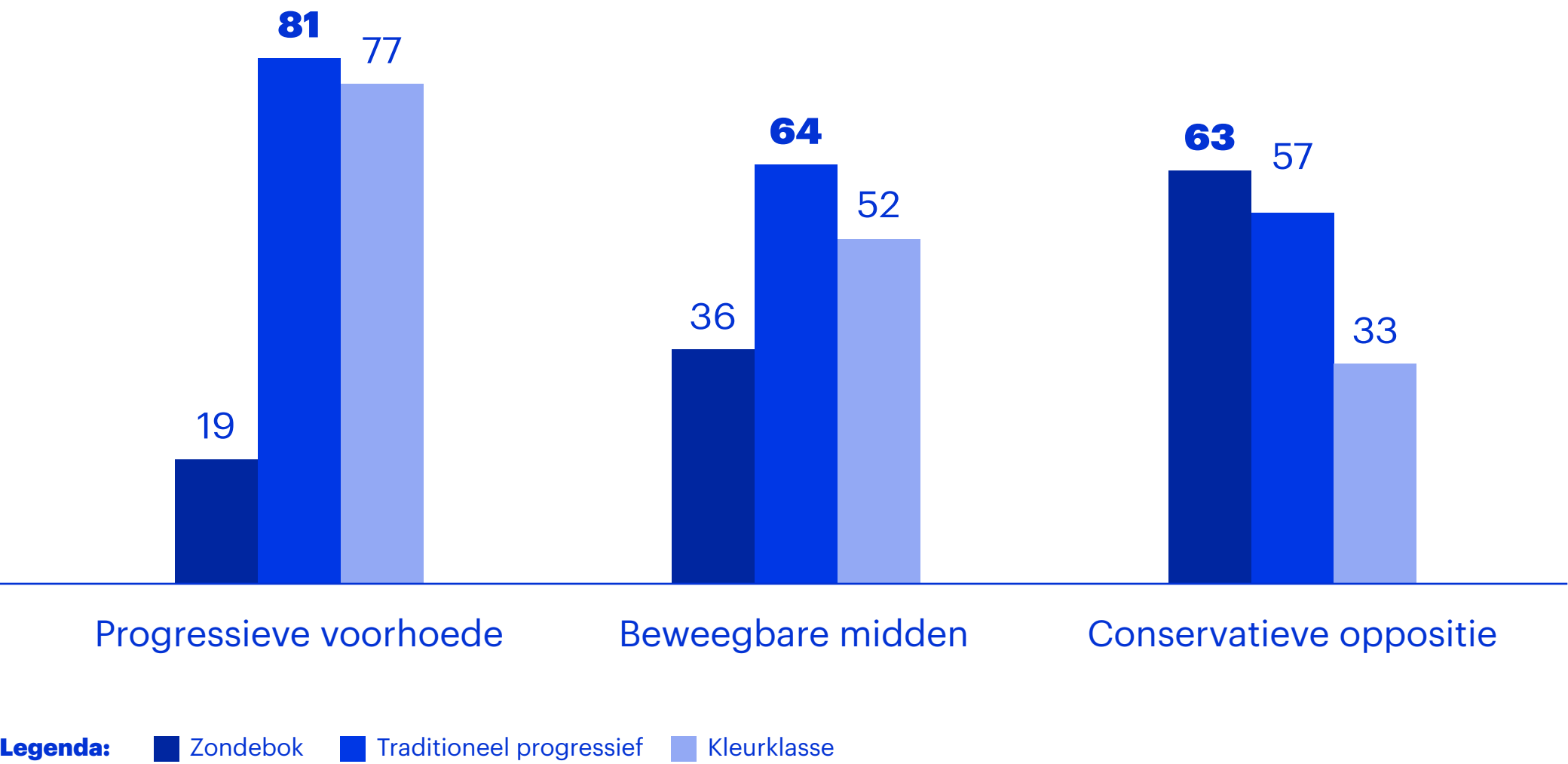
Bron: Ipsos I&O, meting 2.

Figuur 10: Hoe belangrijk of onbelangrijk vindt u het punt dat in deze tekst wordt gemaakt? Per segment, in procenten *Basis: random derde deel van de steekproef (n=733)*

Bron: Ipsos I&O, meting 2.

Figuur 11: In hoeverre bent u het eens met de bovenstaande tekst?
Per segment, in procenten *Basis: random derde deel van de steekproef (n=733)*

Bron: Ipsos I&O, meting 2.

Ipsos I&O meting 2, teksten: *Migratie*

Zondebok

Gewone Nederlanders willen veilig leven en vooruit kunnen met hun gezin. Al jaren komen er grote aantallen asielzoekers naar Nederland. Daardoor komt onze samenleving steeds verder onder druk te staan.

Te veel nieuwkomers kunnen hier binnenkomen zonder eerst bij te dragen en kunnen toch rekenen op een uitkering en een woning. Ondertussen worden woningen schaarser en raken onze voorzieningen overbelast. Dat is niet eerlijk tegenover mensen die hun hele leven hebben gewerkt.

Het asielbeleid moet een stuk strenger worden. Alleen zo zorgen we dat Nederland er weer is voor mensen die bijdragen.

Traditioneel-progressief

In Nederland vinden we dat mensen die vluchten voor gevaar recht hebben op een menswaardige behandeling. Immigratie is een complex vraagstuk dat vraagt om zorgvuldige en menswaardige oplossingen.

Toch loopt het huidige systeem vast en laat het te veel mensen in onzekerheid. We moeten kiezen voor een nieuw, effectief en menswaardig asielbeleid. Iedereen die in Nederland verblijft, heeft recht op eerste levensbehoeften als zorg, onderdak, voedsel en rechtsbijstand.

Het asielbeleid moet een stuk beter worden, zodat Nederland weer fatsoenlijk omgaat met mensen die hier bescherming zoeken. Zo zorgen we voor duidelijkheid, menselijkheid en rust.

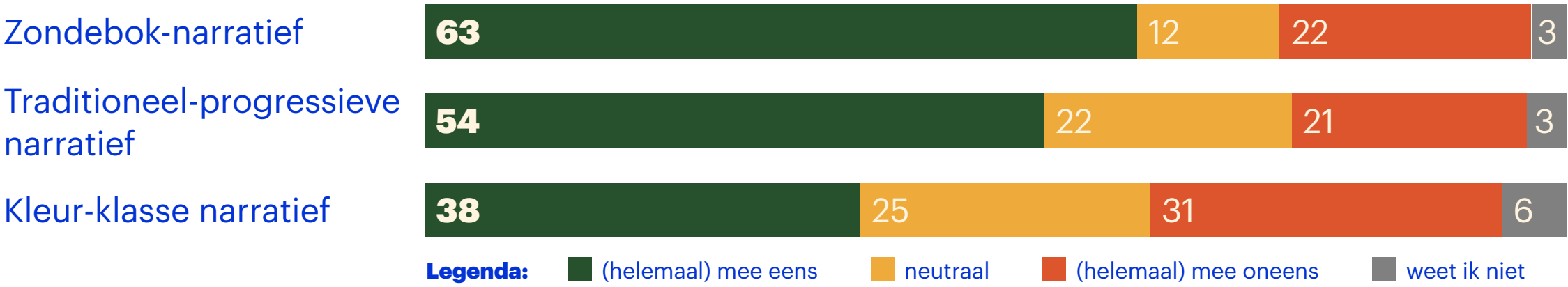
Kleur-klasse

Of we nu hier zijn geboren of naar Nederland zijn gekomen om hier een thuis op te bouwen, de meesten van ons willen hetzelfde: een veilig leven, een eerlijke kans en een goede toekomst voor onze kinderen.

Maar sommige politici brengen dat in gevaar. Ze wijzen migranten aan als schuldigen, maar doen niets aan betere opvang of minder overlast. In plaats daarvan geven ze grote bedrijven vrij spel om huizen op te kopen en lonen laag te houden. Zo worden mensen tegen elkaar opgezet, terwijl de echte problemen blijven liggen.

Wij trappen daar niet in. Door ons als kiezers te verenigen kunnen we politici kiezen die echte oplossingen doorvoeren en zorgen voor een eerlijk immigratiesysteem voor iedereen die hier een toekomst wil opbouwen.

Figuur 12: In hoeverre bent u het eens met de bovenstaande tekst?
Per segment, in procenten *Basis: random derde deel van de steekproef (n=736)*

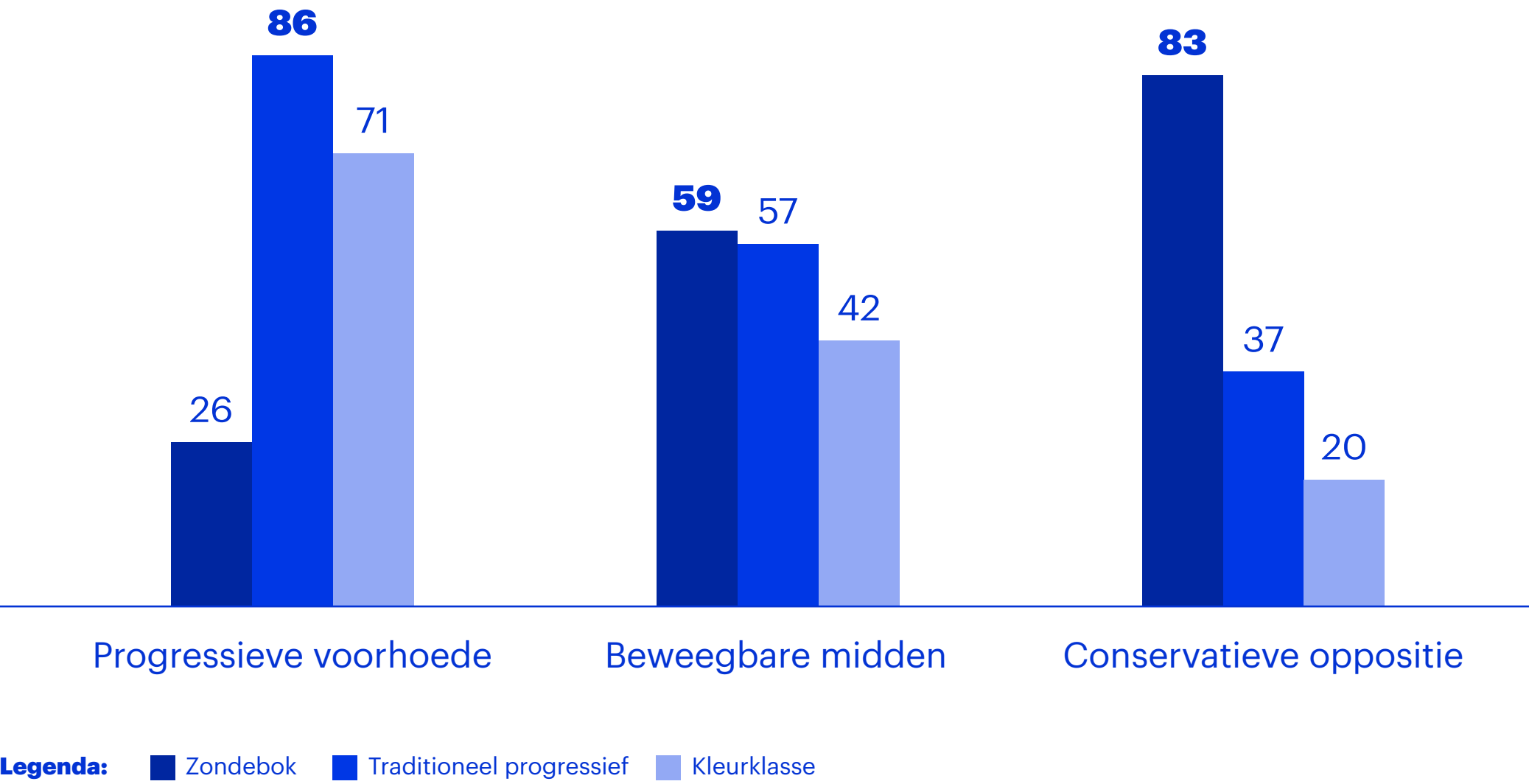
Bron: Ipsos I&O, meting 2.

Figuur 13: Hoe belangrijk of onbelangrijk vindt u het punt dat in deze tekst wordt gemaakt? Per segment, in procenten *Basis: random derde deel van de steekproef (n=736)*

Bron: Ipsos I&O, meting 2.

Figuur 14: In hoeverre bent u het eens met de bovenstaande tekst?
Per segment, in procenten *Basis: random derde deel van de steekproef (n=736)*

Bron: Ipsos I&O, meting 2.

Reflecties op de peilingresultaten

Zelfs in een oneerlijke vergelijking is er stevig draagvlak.

Zelfs wanneer het kleur-klasse narratief moet opboksen tegen gangbare narratieven, geeft ongeveer **38%** van de respondenten aan het eens te zijn met de inhoud en probleemstelling van de tekst gevormd met het kleur-klasse narratief. Dat is een aanzienlijk groter aandeel dan de Progressieve Voorhoede (13%), wat betekent dat het een ruim deel van het Beweegbare Midden ook aanspreekt.

Bekende verhalen hebben een voorsprong.

Eén valkuil in met name vergelijkend onderzoek is een vertekend beeld in de resultaten vanwege de *familiarity bias*. Dat houdt in dat mensen doorgaans meer steun laten zien voor een narratief of verhaal dat ze *goed kennen*. Met andere woorden: als je al 10 jaar hoort dat de lucht groen is, gaat een verhaal over blauwe lucht er minder goed in. Dat kan betekenen dat er wellicht méér steun is voor het kleur-klasse narratief wanneer we het nogmaals in isolatie hadden getest.

Wonen is het sterkste thema, en daar verslaan we de tegenstander.

De steun voor het kleur-klasse verhaal is het grootst op het thema wonen. Op dat thema is 48 procent van de respondenten het eens met de tekst en 20 procent oneens, tegenover 43 procent eens en 38 procent oneens bij het zondebokverhaal. Op wonen verslaat ons verhaal de tegenstander dus, en het stoot bovendien veel minder mensen af.

Dat het algemene verhaal achterbleef, zegt mogelijk vooral iets over onze tekst.

Het algemene kleur-klasse verhaal blijft achter bij de andere twee. Dat verschil zegt waarschijnlijk meer over onze tekst dan over het narratief: de algemene tekst had een langere en abstractere probleemstelling (ongeveer 100 tegenover 70 woorden), bevatte een extra passage over asielbeleid die er inhoudelijk los bij hing, en legde geen verband tussen de waarde waarmee de tekst opent (hard werken en er iets van maken) en het probleem dat volgt (stijgende prijzen en uitgekleden voorzieningen). Ook de waardezijn zelf is nooit systematisch getest; daarover meer bij de aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Migratie is het lastigste thema

Op migratie scoort het kleur-klasse verhaal het laagst. Daar zijn twee verklaringen voor.

1. We testten maar één van de drie migratieverhalen die internationaal beproefd zijn. De twee andere, dat mensen altijd al verhuisd zijn en dat je een ander behandelt zoals je zelf behandeld wilt worden, werden in onder meer Zweden en Kroatië met succes getest, maar hebben wij niet geprobeerd.
2. Migratie vraagt bovendien iets anders van de lezer dan wonen. Bij wonen vragen we de overheid om ons probleem op te lossen. Bij migratie vragen we mensen om anders te kijken naar een groep waarover zij vaak al negatieve beelden hebben.

Ons ‘traditionele progressieve’ verhaal scoort hoger

Het ‘traditionele progressieve narratief’ scoort hoger bij het Beweegbare Midden en trekt ook veel steun van de Progressieve Voorhoede – de vraag is of dit is vanwege de *familiarity bias* of omdat de inhoud daadwerkelijk meer aanspreekt.

Om de inhoud van de verhalen vergelijkbaar te maken, hebben we gekozen voor eenzelfde narratieve opbouw. Dat is echter mogelijk een gunstigere presentatie van het traditionele verhaal dan we vaak zien in de praktijk. De grootste kritiek op traditionele communicatie van maatschappelijke organisaties is dat het meestal bestaat uit cijfers over de schade, plus een technische oplossing. Zonder waarden, zonder dader en zonder verhaallijn. De teksten die wij als “traditioneel progressief” testten, hadden wél diezelfde narratieve opbouw als het kleur-klasse verhaal. Het verschil met het kleur-klasse verhaal zat nu met name in de probleemstelling: die was zachter, want ze benoemde het probleem wel maar niet het strategisch gebruik van zondebokpolitiek.

Meting 2 laat dus niet per se zien dat een traditionele boodschap het altijd wint van het kleur-klasse verhaal. Het laat zien dat mensen de narratieve structuur waarderen, en dat ze zich comfortabeler voelen bij de zachtere probleemstelling. Dat is voor de praktijk een bruikbaar inzicht, en het roept meteen de vervolgvraag op: is die zachte variant ook effectiever, of alleen prettiger?

Draagvlak is niet hetzelfde als effect.

Een goede boodschap zet aan tot verandering van houding van een ontvanger. In dit onderzoek hebben we *draagvlak* gemeten voor een tekst, maar geen effectmeting gedaan door houdingen vooraf en achteraf te vergelijken.

Een verhaal dat niemand tegen de haren instrijkt, beweegt waarschijnlijk ook weinig.

Bij deze vergelijking hoort een belangrijke kanttekening over wat we eigenlijk vergeleken hebben. Dr. Israel Butler (Civil Liberties Union for Europe) beoordeelde onze opzet en resultaten en wijst daarbij op een tweede punt. Het algemene zachte verhaal, dat het hoogst scoorde, is zo open geformuleerd dat het door verschillende lezers tegengesteld kan worden uitgelegd: waar wij verdeling zaaiende politici lezen, kan een tegenstander er evengoed in lezen dat de gewone Nederlander wordt achtergesteld ten opzichte van nieuwkomers. Een verhaal dat mensen werkelijk naar jouw kant beweegt, zou weerstand moeten oproepen bij wie het niet met je eens is.

Wil je de volledige rapporten van Ipsos bekijken? Je kunt ze opvragen bij DeGoedeZaak of Deep Canvassing Nederland.

Deep Canvassing: info@deepcanvassing.nl

DeGoedeZaak: info@degoedezaak.org

Fase 2

Focusgroepen

Opzet en selectie voor de focusgroepen

We organiseerden vier focusgroepen van twee uur, met acht deelnemers per groep. Bureau Fris verzorgde de werving, met spreiding op leeftijd, opleidingsniveau, woonplaats en stemvoorkeur. Daarnaast selecteerden we op basis van twee extra criteria: de score op de segmentatievragen en culturele of etnische achtergrond.

Voor deze ronde nodigden we alleen mensen uit de Progressieve Voorhoede en het Beweegbare Midden uit, in homogene groepen met gelijkgestemden. Zo konden we twee dingen apart bekijken: slaat ons verhaal aan bij de Progressieve Voorhoede, onze achterban, en kunnen zij drager worden van dit narratief? En wat is er nodig om het Beweegbare Midden in beweging te krijgen?

Waar mogelijk deelden we ook in op achtergrond: twee groepen bestonden uit witte deelnemers zonder migratieachtergrond, één uit mensen van kleur, en één uit deelnemers met gemengde migratieachtergronden, van Marokkaans tot Pools. Dat deden we om zoveel mogelijk boven tafel te krijgen zonder dat mensen hun woorden gaan wegen. Wie zelf wel eens is aangewezen als “de ander”, kent de zondebokdynamiek van dichtbij, en dat kleurt hoe dit verhaal landt. Dat bleek ook: deelnemers van kleur en met migratieachtergrond kwamen vooral met persoonlijke voorbeelden, witte deelnemers vaker met algemene. In de citaten hierna duiden we de groepen aan als progressieve groep (wit), progressieve groep (kleur), middengroep (wit) en middengroep (gemengd).

De vier focusgroepen vonden plaats in mei en juni 2026, twee in Amsterdam en twee in Amersfoort. In elke groep legden we twee teksten voor, één over wonen en één over migratie, beide geschreven volgens de bouwstenen van het kleur-klasse verhaal (Bijlage 2). De opzet was steeds hetzelfde: eerst spraken we over het thema zelf en over wat er volgens deelnemers mis gaat en waarom, daarna lazen we de tekst voor en haalden we de eerste reacties op, en pas daarna gingen we dieper op het verhaal in. Zo konden we zien wat mensen zelf aandragen voordat onze woorden op tafel liggen, en wat er verandert als je doorpraat.

Bij zowel de voorbereiding als de uitvoer van de focusgroepen werkten we intensief samen met Taalstrategie.

De belangrijkste inzichten

Uit de vier gesprekken komen elf inzichten. Ze lopen van wat breed wordt herkend, via de plekken waar mensen afhaken, naar wat er gebeurt als je blijft doorpraten. Bij elk inzicht staan citaten uit de gesprekken zelf, omdat de precieze woorden van deelnemers vaak meer zeggen dan onze samenvatting ervan.

1. De zondebokdynamiek wordt in alle groepen herkend, vaak in eigen woorden

In alle groepen werd ingestemd met het idee dat specifieke groepen in de samenleving de schuld krijgen van problemen die zij niet veroorzaakt hebben. De woorden ‘zondebok’ of ‘zwart schaap’ kwamen in alle groepen naar boven. De progressieve groepen vulden de analyse aan met eigen bewijs. Ook in het Beweegbare Midden werd de dynamiek **in eigen woorden** en vaak **spontaan benoemd**:

“De woningnood wordt hier natuurlijk weer gebruikt om zondebokken aan te wijzen.” (middengroep, gemengd)

“In de Tweede Wereldoorlog waren de Joden aan de beurt. Jaren tachtig waren de Surinamers aan de beurt. Nu zijn de mensen met een andere migratieachtergrond aan de beurt.” (middengroep, gemengd)

“Politici willen een soort zwart schaap creëren, om een groep mensen aan hun kant te krijgen.” (progressieve groep, kleur)

“De leugen dat asielzoekers de schuld zijn: een zondebok hebben we nodig.” (progressieve groep, wit, bij de migratietekst)

In de witte middengroep was de herkenning even breed. Het woord zondebok viel ook daar spontaan, en de groep ontkrachtte de schuld zelf:

“Die krijgen helaas wel schuld. Terwijl dat maar een paar procentjes van het hele gebeuren is.” (middengroep, wit)

“Ze hebben echt gejaagd op die asielzoekers daar. En het bleek gewoon een buurman.” (middengroep, wit)

2. De ongelijkheid wordt gezien, maar niet overall als veranderbaar probleem

In alle groepen kwam de **kloof tussen arm en rijk** ter sprake. Voor de progressieve groepen is dit hét probleem. In het midden overheerst vaker **berusting**: het systeem is nu eenmaal zoals het is.

“Don't hate the player, hate the game. Maar ja, wat ga je dan doen?” (progressieve groep, wit)

Het sterkste bewijs voor deze berusting kwam uit de witte middengroep. De ongelijkheid wordt niet ontkend, maar als natuurwet gezien:

“Rijken hebben bezit, dat geld moet ergens heen. Onroerend goed is een van de veiligste investeringen. Dat geld is er nou eenmaal.” (middengroep, wit)

“Zo werkt kapitalisme nou eenmaal. Dat is een trein die doordendert, en iedereen wil rijker worden.” (middengroep, wit)

3. De weerstand zit op het personaliseren van de schuldige, óók in de eigen achterban

De **probleemstelling** van de teksten riep nergens bezwaar op. Het aanwijzen van “de allerrijksten” als schuldige wel, en niet alleen in het midden:

“Er wordt heel erg twee kampen gespeeld, en gezegd dat rijke mensen het slechtste zijn wat er is. Mensen die voor hun geld hebben gewerkt.” (progressieve groep, kleur)

Je moet het systeem bekritisieren in plaats van de individuen.” (progressieve groep, kleur)

Dezelfde reflex dook in de progressieve groepen op zodra het eigen bezit raakte (“misschien heb jij wel veel lol gehad en heb ik gespaard voor mijn kinderen. Hoezo dan belasten van mijn vermogen?”). De witte progressieve groep bleek een eigen kandidaat-zondebok te hebben: de expat die de stad onbetaalbaar en onherkenbaar maakt.

In het midden speelt daarbij het **verdiend-gevoel** en de eigen kring:

“Rijke mensen vind ik gewoon heel stom klinken. Je werkt hard voor je geld, dus je verdient het ook om dat geld te hebben.” (middengroep, gemengd)

“Mijn schoonvader werkt echt heel hard en heeft een huis gekocht voor z'n dochter en z'n zoon. Die betalen allebei de laagste huur. Dan help je dus alleen maar mensen aan een huis.” (middengroep, gemengd)

Wie de schuldige als **gedrag en systeem** neerzet (opkopen, leeg laten staan, lobbyen) krijgt wél bijval. Er kwam in de progressieve groepen spontaan een systeem-villain op die niemand verdedigt: de koude bureaucratie.

“Waar is de menselijke maat? Alles gaat ten onder aan management. Bedden daar, bedden dicht. Het zijn geen mensen.” (progressieve groep, wit)

Soms is personaliseren juist wél herkenbaar en breed geaccepteerd. Prins Bernhard werd in totaal drie keer spontaan genoemd bij het thema wonen:

“De prins toch? Dat is toch zo'n huisjesmelker. 47 panden.” (middengroep, gemengd)

“Maar mensen zoals Bernard, gewoon de allerrijksten. Dan heb je het niet over mensen die in een huis van één of twee miljoen wonen, maar die buitensporig rijk zijn. Met tig huizen, die er alleen maar nog meer aan verdienen.” (middengroep, gemengd)

4. De scherpste kritiek uit het midden: het verhaal voelt als een nieuwe zondebok

“Als we ons storen dat iemand zondebok gemaakt wordt, waarom is dan de oplossing een andere zondebok? Laten we de problemen aanpakken, niet debatteren wie het nou echt heeft veroorzaakt.” (middengroep, gemengd)

Dezelfde deelnemer geloofde ook het mechanisme niet zoals de tekst het stelt:

“Ik ken geen enkel bedrijf dat naar mensen met een migratieachtergrond wijst. Ik zie dat totaal niet gebeuren.”

De witte middengroep liep op precies dezelfde zin vast:

“Ik mis de verbinding. Wat is de relatie tussen het probleem van de rijken en migranten? Ik kan het niet helemaal volgen.” (middengroep, wit)

“De mensen met het grootste geld zouden wijzen? Dan kijk ik naar de PVV en wat daar aan stemmers uitkomt. Dat zijn meestal niet de mensen met het grootste geld.” (middengroep, wit)

En het verwijt werkt twee kanten op:

“De partijen die de spotlight op migranten zetten doen dat net zo goed om af te leiden. Dat vind ik hetzelfde als de focus op de rijken leggen. Allemaal stukjes van de puzzel die misbruikt worden.” (middengroep, wit)

De les: de koppeling tussen de rijken en zondebok-wijzen moet herkenbaar zijn. Bijvoorbeeld **via de politiek** lopen en uitgelegd worden als **belang bij afleiding**, niet als directe beschuldiging aan bedrijven. Onuitgelegd wordt de zin gelezen als valse beschuldiging of als spiegelbeeld-zondebok.

5. In gesprek bouwt de groep de analyse zelf op, ook bij de middengroepen

Dit is de **belangrijkste bevinding** van de vier groepen. Vijf minuten na de kritiek hierboven reconstrueerde dezelfde middengroep het mechanisme zelfstandig:

"De overheid heeft grote bedrijven nodig en de grote bedrijven de overheid. Dus als zij maar niet de zondebok zijn."

"De overheid zoekt wel iemand die de schuld kan krijgen. Zolang die de schuld krijgen, kunnen de grote bedrijven hun gang gaan. De ene hand wast de andere."

"Die mensen die aandelen hebben, willen kassa zien."
(over supermarktwinsten)

Hetzelfde gebeurde in de witte middengroep, via een eigen route. Pratend over expats die met een budget van de zaak huizen kopen, concludeerde de groep zelf:

"Het is wel makkelijk om een zondebok te hebben. En de rest, waar we financieel misschien ook nog wel wat gewin bij hebben, de grote bedrijven die we graag in Nederland willen houden, die halen we even uit het spotlight."
(middengroep, wit)

"Migranten zijn een hele goede afleidingsmanoeuvre om het niet over andere dingen te hoeven hebben." (middengroep, wit)

Als kant-en-klare tekst wordt het kleur-klasse narratief bekritiseerd. Maar als **uitkomst van een gesprek** wordt het door dezelfde mensen zelf geformuleerd. De grens is er ook: de meest sceptische deelnemer bleef ook na uitleg bij **"ik vind het nog steeds moeilijk voor te stellen"**. Het gesprek wint een deel van het midden, niet iedereen.

6. Progressieven delen de analyse, maar missen het weerwoord

In beide progressieve groepen vielen deelnemers stil op de vraag wat je terug zegt tegen iemand die migranten de schuld geeft:

"Ik snap op zich de frustratie. Ik mis wel vaak het alternatief." (progressieve groep, wit)

"Ik moet een hele goede dag hebben om met witte Nederlanders over migratie te praten. Zo vermoeiend, ik doe het gewoon niet. Dus ze worden nooit gecorrigeerd."
(progressieve groep, kleur)

Wie **wél** reageert, grijpt vrijwel altijd naar hetzelfde wapen: **feiten**.

"Die woningen worden ingepikt door vluchtelingen? Dus ga met feiten komen. Met hoeveel woningen dan? Dat is het enige wat helpt." (middengroep, gemengd)

"Hij roept: de migranten, het zijn er alleen maar meer geworden. Dus ik ging het opzoeken. Ik zeg: ik wil wel even de cijfers voorlezen, dit is hoe het ervoor staat." (middengroep, wit)

"Hoe kom je erbij? Dan ben je iets te weinig geïnformeerd. Ga eens even wat lezen." (progressieve groep, wit)

Maar de groepen leveren zelf de grens van die reflex. De cijfers-voorlezer kreeg als antwoord: "ja, nee, maar het wordt toch meer." En de conclusie trokken deelnemers zelf:

"Volgens mij heb je geen gelijk, maar voor hun gevoel hebben ze wél gelijk. Dus moet je daarover kletsen."
(middengroep, wit)

"Zullen we dan opzoeken wie van ons gelijk heeft? Maar dat werkt alleen als je bijna één op één zit of in een klein groepje, en mensen moeten ervoor openstaan." (middengroep, wit)

"Het eerlijke verhaal moet verteld worden, door mensen die wij geloven." (middengroep, gemengd)

Het spontane weerwoord is dus feitelijk corrigeren, en iedereen ervaart dat dat alleen werkt in een echt gesprek, bij openheid, via een geloofwaardige boodschapper. Dat is precies het gat dat **trainingen en de gespreksaanpak** kunnen vullen: een weerwoord dat meer is dan cijfers. De bereidheid bleek groot: deelnemers vroegen aan het einde zelf of ze konden meedoen met acties en gesprekken.

7. Taal, toon en geloofwaardigheid bepalen of het midden blijft lezen

Vier terugkerende reacties in het midden.

1. Eenzijdigheid / activistisch:

"Er zit een kern van waarheid in, maar het is zo op één groep geschreven dat ik afhaak."

"Het deed me denken aan een verkiezingscampagne voor een politieke partij."

"Een tekst uit de jaren zeventig, dat is mijn eerste associatie. Nogal ouderwets." (middengroep, wit)

2. Afzender-wantrouwen:

"Ik was benieuwd wie het geschreven had en welke onderzoeken eronder liggen. Nogal wat boude uitspraken."

"Als je dit als artikel leest, denk je: wat is dat voor krant?"

"Ik ben wel benieuwd naar je opdrachtgever, eerlijk gezegd." (middengroep, wit)

3. De wij-vraag: het "ons" in de teksten sluit niet vanzelf iedereen in:

"Politici moeten zorgen voor een systeem waarin de rijken niet meer profiteren over onze rug. En dan denk ik: wie is 'onze'? Hoor ik daarbij of niet?" (middengroep, wit)

4. Feitelijke actualiteit. Deelnemers wezen op zelfbewoningsplicht en anti-speculatieregels die de tekst negeert:

"Er zijn eigenlijk alweer maatregelen bij gekomen die dat speculeren tegengaan, en die mis ik."

Wat wél feitelijk geloofwaardig was, ook in het midden: de bezuinigingen op opvang en voorzieningen. In eigen woorden:

"We hebben dit jaar geen storm gehad, dus we kunnen de dijken wel afbreken." (middengroep, wit, over het afschalen van de asielopvang)

In de progressieve groep met mensen van kleur kreeg ook de opening kritiek:

"Of je nou wit of zwart bent? Er valt nogal veel tussenin, hallo: bruin, geel." (progressieve groep, kleur)

8. Bij progressieven is moedeloosheid het grootste obstakel, niet weerstand

"**Vermoeiend. Machteloosheid.**" (progressieve groep, wit)

"Samenkomen vind ik lastig, want staken helpt niet altijd. Het gaat maar door." (progressieve groep, kleur)

Wat moedeloosheid wél doorbreekt, bleek toen een progressieve groep zelf oplossingen aandroeg (laat asielzoekers werken) en daar spontaan een precedent bij vond:

"Met Oekraïne is alles super soepel. Iedereen nam er wel één of twee in huis." (progressieve groep, wit)

"Heel wat Oekraïners konden gelijk aan de slag." (progressieve groep, wit)

"Vader Drees, waar ben je? Terug naar het ziekenfonds. NS van de staat." (progressieve groep, wit)

Een **concreet voorbeeld dat het eerder kon**, maakt de oplossing voorstelbaar. Abstracte oproepen tot samenkomen doen dat niet.

9. Wie zelf is aangewezen als de ander, herkent de zondebok het scherpst

In de groepen met mensen van kleur en migratieachtergrond kwamen de voorbeelden vanzelf: de bakkerij waar vaste klanten afhaakten toen bleek dat de eigenaresse van Marokkaanse komaf was, de politie die wél kwam voor de één en niet voor de ander, het levenslange “wat spreek jij goed Nederlands”. En de vraag die bleef hangen:

“Wanneer ben je dan goed genoeg om Nederlander genoemd te worden?” (middengroep, gemengd)

Ook in de gemengde middengroep twijfelden deze deelnemers het minst aan de zondebokdynamiek. Zij zijn zowel de meest geraakte als de meest overtuigde **drag**ers van het verhaal.

“Mijn eerste ding is: iedereen is gelukszoeker. Ik bedoel, ik ook. Als jij het ergens anders beter kan krijgen, dan ga je ook.” (progressieve groep, kleur)

“Heel irritant dat er onderscheid wordt gemaakt tussen expat en arbeidsmigrant.” (progressieve groep, kleur)

De woorden voor migranten vormen zelf al een rangorde (expat, kennismigrant, arbeidsmigrant, gelukszoeker), en wie welk label krijgt bepaalt wie zondebok kan worden.

10. Deelnemers vullen het mechanisme zelf aan: via de lobby en de media

De keten in onze teksten springt van de rijken direct naar het zondebok-wijzen, en die sprong is ongeloofwaardig: **“Wie zijn dat dan? Alsof ze nu ergens in een heel duur restaurant afspraken zitten te maken”**. De schakels die deelnemers zélf invullen, ontbreken in de teksten. Tussen rijk en politiek zit voor hen de lobby:

“Rijke mensen lobbyen, die gaan altijd proberen zichzelf rijker te maken. Wij kunnen niet lobbyen.” (progressieve groep, kleur)

“Eigenlijk snap ik wel dat die allerrijksten worden genoemd. Politici worden natuurlijk beïnvloed door al die lobbygroepen, die voornamelijk door bedrijven betaald worden. Het is wel goed om daar wat tegenover te zetten.” (middengroep, wit, slotreflectie)

Toen de gespreksleider de zachte vorm testte (“politici laten zich misschien iets te veel belobbyen, en dat zou meer in de openheid moeten”) kwam er direct: **“dat vind ik een goede.”** Lobby is een **gedragsframe**: het voelt bewezen (deelnemers verwezen naar tv-onthullingen over lobbyisten) en het heeft een eis die zelfs sceptici steunen: transparantie.

Tussen politiek en publiek zitten de **media**, in drie rollen. Als verspreider: **“dat wordt niet gezegd op tv, altijd is het de schuld van de migrant.”** Als sensatiemachine: **“schokkende koppen verkopen beter... wat aandacht krijgt, dat groeit”**. En als bubbel die alleen met gesprekken te doorbreken is: **“als jij in die bubbel zit en alleen die media ziet, dan is dat jouw waarheid. Dus moet je daarover kletsen.”**

Dit biedt een aanknopingspunt om een zachtere versie te testen: benoem geen opzet, benoem **gebruik**. Niet “de rijken orkestreren de zondebokpolitiek”, maar: “terwijl alle aandacht naar migratie gaat, schuiven lobbygroepen van grote bedrijven aan bij de bestuurders van dit land om hún belangen te regelen.”

11. Het kennisgat over de rijksten, en de omslag zodra het concreet wordt

Deelnemers weten niet wie “de allerrijksten” zijn en vullen de groep daarom met hun eigen omgeving: de schoonvader, de vriend met een tweede pandje. De omvang van de kloof wordt onderschat. Maar zodra er een concreet getal valt, slaat de stemming om: toen **“de 1%”** met cijfers werd genoemd, namen deelnemers de term spontaan over en vonden ook middengroepen dat dit vermogen wel beter verdeeld mag worden, via wet- en regelgeving door de overheid. Het gat tonen is dus geen bijzaak, het is de ontbrekende onderbouwing van waarom afleiden loont. Bruikbare cijfers: de rijkste 1% bezit bijna een kwart van al het Nederlandse vermogen (**NOS**), en de 500 rijkste Nederlanders bezitten samen ruim €250 miljard (**nu.nl**).

Reflecties op het kleur-klasse narratief: wat we nu weten

De analyse onder het narratief is sterk en herkenbaar.

De verdeel-en-heers-dynamiek wordt in alle groepen herkend en deels spontaan verwoord. De gedeelde-waarden-opening en de probleemstelling roepen geen weerstand op. Dat is de kracht: het narratief verwoordt iets dat mensen al half weten.

In gesprek werkt het narratief nu al.

Zelfs de meest kritische deelnemers bouwen de kern van het verhaal zelf op zodra er ruimte is om door te praten. Het narratief biedt de frames die zo'n gesprek naar die kern leiden: de zondebok benoemen, de schakels van lobby en media, het gedeelde belang.

De weerstand wijst de ontwerpopgave aan.

Als kant-en-klare, scherpe tekst verliest het verhaal een deel van het midden op personalisering, eenzijdigheid en geloofwaardigheid. Bij een deel van de eigen achterban speelt dezelfde reflex. Maar die weerstand is precies gelokaliseerd, en daarmee bruikbaar: de groepen leverden de juiste dosering per doelgroep en per vorm. In een gesprek kan het volledige verhaal ontstaan. In massacommunicatie werkt het lichter, met de dynamiek benoemd, het systeem als dader en de oplossing voorop.

Weerstand is bovendien geen bewijs van ineffectiviteit.

Dat mensen een boodschap kritisch beoordelen zegt niet alles over wat die boodschap doet. Internationaal en Nederlands

onderzoek laat zien dat teksten die weerstand oproepen beleidssteun toch kunnen verschuiven. In een recente Nederlandse test van Rutgers en Countdown 2030⁵ leverde de tekst met de meeste weerstand (een kleur-klasse variant) de grootste positieve verschuiving in beleidssteun op. Daarom is de volgende stap testen op effect in plaats van op bijval.

Het narratief vult de gaten die de groepen zelf aanwijzen.

De progressieve achterban mist een weerwoord tegen zondebokretoriek en kampt met moedeloosheid. Het kleur-klasse narratief kan precies dat hoopvolle weerwoord leveren: een gedeeld verhaal, een concreet precedent en een uitvoerbare eerste stap. En de versterkingen die deelnemers zelf aandroegen (de lobby, de media, het 1%-cijfer) passen naadloos in het narratief.

Het gesprek zelf bleek depolariserend.

In beide middengroepen toonden deelnemers zich opgelucht te merken dat anderen genuanceerder denken dan het publieke beeld suggereert: de soep wordt niet zo heet gegeten als hij wordt opgediend. Mensen overschatten hoe extreem de ander is, en media en algoritmen versterken dat beeld. Het gesprek corrigeerde dat. Voor de weerbaarheid van de democratie is dat een bevinding op zich: hoe je zulke gesprekken op grote schaal voert, is precies wat we willen uitzoeken.

De belangrijkste bronnen:

⁵ ongepubliceerd rapport van Rutgers en Countdown 2030

Aanbevelingen en test-richtingen voor communicatie

Aanbevelingen en test-richtingen voor communicatie

Met name het kwalitatieve onderzoek in de focusgroepen geeft een rijk aanbod aan mogelijke tweaks die het kleur-klasse narratief beter laten landen. Elk aanknopingspunt geeft richting, maar is nog geen definitief antwoord. Daar kunnen uitruilen in verscholen zitten: zachtere varianten kunnen de weerstand verzachten maar mogelijk minder effectief zijn in het verschuiven van beleidssteun.

- 1. Benoem de zondebokdynamiek kort en stellig, in de context van het thema.** Gebruik het woord zondebok: mensen kennen het en gebruiken het zelf. Een formulering als *“ondertussen wijzen sommige politici naar migranten als oorzaak van het woningtekort”* houdt de dader generiek en maakt het herkenbaar zonder uitleg. En het woord “ondertussen” legt de afleidings-link zonder opzet te claimen.
- 2. Maak de schuldige een systeem met gedrag, geen persoon met bezit:** Opkopen, leeg laten staan, lobbyen. Concretiseer met herkenbare voorbeelden.
- 3. Zeg erbij wie je níet bedoelt:** De hardwerkende ondernemer, ouders die een huis voor hun kind kopen. Zonder die zin leest een deel van onze achterban én midden zichzelf in de villain.
- 4. Houd claims actueel en onaanvechtbaar, en toon afzender en onderbouwing.** Het midden factcheckt en vraagt wie er spreekt.
- 5. Zet de oplossing minstens zo centraal als de dader,** en onderbouw hoop met een precedent.
- 6. Test dosering van kleur en/of andere identitaire verschillen:** De gedeelde situatie kan de opening dragen. Maak het niet te binair (“wit of zwart”).
- 7. Geef de progressieven het weerwoord dat ze missen:** Korte, herhaalbare antwoorden op “het komt door de migranten”, via trainingen en de messaging guide.
- 8. Ontkoppel de daders.** In de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk staan de rijken, de politiek en de media in één zin. Het Nederlandse midden gelooft die koppeling niet, omdat mediabezit hier geen bekend thema is. Zet ze daarom naast elkaar: sommige politici wijzen naar migranten om af te leiden van wat zij zelf niet oplossen, en media doen mee omdat verontwaardiging verkoopt. Claim geen afspraken of samenzwering zonder bewijs.
- 9. Kies de woorden voor de dader zorgvuldig.** “De rijken” en “grote bedrijven” doen het midden denken aan mensen die hard gewerkt hebben. Wat wel werkt: gedrag benoemen (wie tientallen huizen bezit en daaraan verdient), een concreet voorbeeld (de prins) en “de rijkste 1 procent”. “Rijke bedrijven” werkt vermoedelijk beter dan “grote bedrijven”, en “sommige politici” beter dan “extremistische politici”.
- 10. Toon de omvang van de kloof met één concreet cijfer:** “De 1%” wordt spontaan overgenomen.

Van aanbevelingen naar onderzoeksagenda

Op vier punten valt nog winst te halen op de gebruikte kleur-klasse teksten:

De waardezin. De opening waarin je zegt waarom dit iedereen aangaat, is niet systematisch getest. We kozen er steeds één op basis van buitenlandse voorbeelden. Welke waarden Nederlanders het sterkst aanspreken, en of dat per thema verschilt, weten we niet. Dit is de belangrijkste ontbrekende schakel, omdat de waardezin ook bepaalt hoe de oplossing aan het eind van het verhaal klinkt.

Historische successen. Uit onderzoek en uit onze eigen gesprekken weten we dat verwijzen naar iets wat eerder wél lukte, moedeloosheid doorbreekt. Welke voorbeelden bij een Nederlands publiek werken, is onbekend. Deelnemers noemden zelf de snelle opvang van Oekraïners, maar dat is één observatie.

Woorden. Hoe je het beste kunt spreken over politici, over migranten, en vooral over “wij”, is in meting 1 van Ipsos I&O een eerste verkenning gedaan (tabel 1 en 2). Er zijn nog heel veel variaties mogelijk met potentieel een ander resultaat.

Alternatieve migratieverhalen. De twee andere internationaal beproefde varianten zijn hier nooit geprobeerd.

De aanbevelingen hierboven zijn onze beste inschatting op basis van draagvlak en doorwerking. Wat we niet weten, is of ze ook het meeste effect hebben. Bij vrijwel elke aanbeveling zit een uitruil verstopt: de zachtere variant, met een systeem als dader en met een zin die duidelijk maakt wie je niet bedoelt,

roept minder weerstand op, maar het is goed mogelijk dat juist de scherpere variant meer verschuift. Elke aanbeveling is daarmee eigenlijk een aannname, met een tegenhanger die het waard is om ertegen te testen.

Dat vraagt om een andere manier van onderzoeken dan wij tot nu toe deden. Begin klein en kwalitatief: in gesprekken of korte interviews haal je op welke waarden, woorden en voorbeelden mensen zelf gebruiken. Toets vervolgens kwantitatief welke varianten het sterkst zijn, en meet daarbij niet alleen wat mensen van een tekst vinden, maar ook wat er verandert in hun opvatting. Dat betekent: vooraf en achteraf meten, met een controlegroep. Sluit af met de test die uiteindelijk telt, waarin je beste versie het rechtstreeks opneemt tegen de boodschap van de tegenstander.

En test niet alleen teksten. Onze gesprekken lieten zien dat mensen de kern van het verhaal zelf opbouwen zodra ze de ruimte krijgen. De vraag is dus niet alleen welke formulering wint, maar ook welke vorm het meeste doet: een campagne-uiting, een gesprek aan de deur, of beeld en verhaal die een ander licht werpen op de mensen over wie het gaat.

Hoe jij kunt meedoen

Wat dit onderzoek vooral laat zien, is dat de volgende stap in de praktijk ligt. Daarom nodigen we je uit om het kleur-klasse verhaal te gebruiken, aan te scherpen en met ons te testen. Concreet kun je twee dingen doen. Gebruik de geteste teksten en aanbevelingen in je eigen campagnes, en laat ons weten wat je opvalt. En sluit je aan bij het lerend netwerk, waarin organisaties ervaringen uitwisselen en waar we trainingen en werksessies organiseren. Neem contact op via één van onze organisaties:

Deep Canvassing: info@deepcanvassing.nl

DeGoedeZaak: info@degoedezaak.org

Stroomversnellers: info@stroomversnellers.org

DeGoedeZaak

STROOM »
VERSNELLERS

Bijlages

Bijlage 1

Ipsos I&O meting 1: teksten

Tekst 1: Wonen

Of we nou wit of zwart zijn, in Nederland geboren of ergens anders, we willen allemaal een veilig thuis. Een plek om thuis te komen na een dag hard werken. De meesten van ons werken hard om netjes de huur te betalen of te sparen voor een koophuis. **(A)** geven **(B)** de schuld van de krappe woningmarkt, terwijl onze huizen worden verkocht aan beleggers en vastgoedondernemers. Ze doen net alsof er niet genoeg woningen zijn voor werkende Nederlanders, terwijl grote bedrijven duizenden huizen opkopen om tegen woekerprijzen te verhuren of verkopen. Zij hebben er baat bij dat wij met de vinger naar elkaar wijzen. Nederlanders moeten samen komen om ervoor te zorgen dat de overheid weer voor ons allemaal werkt.

A)

- 1 sommige politici
- 2 extremistische politici
- 3 de allerrijksten

B)

- 1 onze burens die uit andere landen komen
- 2 Nederlanders met een migratieachtergrond
- 3 mensen die vluchten voor oorlog en vervolging

Tekst 2: Migratie

Of we nou wit of zwart zijn, in Nederland geboren of ergens anders, we willen allemaal een veilig, vredig leven. **(A)** geven **(B)** de schuld van maatschappelijke problemen. Zij geven al jaren ruim baan aan de groeiende ongelijkheid - ze maken beleid voor bedrijven in plaats van voor mensen. Daardoor werden onze huizen en boodschappen duurder en kunnen werkende Nederlanders van alle achtergronden niet rondkomen. Ze bezuinigden jaren op een goede asielpprocedure, menswaardige opvang en goede doorstroomwoningen, maar geven nu onze burens die van ver komen de schuld van crises in Nederland. Door met de vinger te wijzen naar mensen in onze gemeenschappen met een migratieachtergrond leiden ze ons af van de échte problemen: de groeiende ongelijkheid en een overheid die niet voor ons allemaal werkt. Nederlanders van alle achtergronden moeten samenkomen en echte oplossingen voor ons allemaal eisen.

A)

- 1 sommige politici
- 2 extremistische politici
- 3 de allerrijksten

B)

- 1 onze burens die uit andere landen komen
- 2 Nederlanders met een migratieachtergrond
- 3 mensen die vluchten voor oorlog en vervolging

Ipsos I&O meting 2: teksten

HET ALGEMENE VERHAAL

Zondebok

Nederlanders doen elke dag hun best om rond te komen. Ze werken hard, betalen belasting en houden dit land draaiende. Maar er komt steeds meer druk op de huizenmarkt, de zorg en de boodschappen worden elke dag duurder. Steeds meer mensen moeten harder werken voor minder zekerheid.

Dat komt doordat te veel mensen misbruik maken van ons systeem. Nieuwkomers kunnen hier binnenkomen zonder eerst bij te dragen, en kunnen toch rekenen op een uitkering, een woning en zorg. Dat is niet eerlijk tegenover mensen die hun hele leven hebben gewerkt.

Toch blijven politici weggijken. Ze durven het probleem niet te benoemen. Onze rijkdom wordt te makkelijk weggegeven aan mensen die zelf niet bijdragen.

Alleen door dit eerlijk te benoemen en streng op te treden, kunnen we Nederland weer op de rails krijgen en zorgen dat het land er is voor mensen die bijdragen.

Traditioneel-progressief

In Nederland vinden we het belangrijk om naar elkaar om te kijken en niemand te laten vallen. Sommige mensen zitten in een kwetsbare positie en redden het niet alleen. Daarom hebben we in Nederland een sociaal vangnet: zodat niemand door het ijs zakt.

Dat vangnet staat onder druk. Er komt steeds meer druk op de huizenmarkt, de zorg en de boodschappen worden elke dag duurder. Daardoor groeit de onzekerheid en worden de verschillen tussen mensen groter. Te vaak gaat het debat over kleur, herkomst of geloof, terwijl het in de praktijk vooral draait om welke kansen je krijgt in het leven. En die zijn niet voor iedereen gelijk.

Daarom moeten we investeren in betaalbare woningen, goede zorg, goed onderwijs en eerlijke kansen voor iedereen. Als we samen blijven werken aan een rechtvaardige samenleving, kunnen we bouwen aan een Nederland dat werkt voor iedereen.

Kleur-klasse

De meesten van ons werken hard en doen ons best om er iets van te maken. Of we nou wit of van kleur zijn, hier geboren of ergens anders.

Toch loopt het voor steeds meer mensen vast. Er komt steeds meer druk op de huizenmarkt, de zorg en de boodschappen worden elke dag duurder. Dat komt doordat sommige politici kiezen voor de belangen van grote bedrijven en de rijksten. Ze schrijven de regels zo dat de rijksten steeds winnen, terwijl wij steeds moeilijker rondkomen.

Ondertussen proberen deze politici ons tegen elkaar op te zetten. Nederlanders met een migratieachtergrond krijgen de schuld van al onze problemen. Zo leiden ze ons af van het échte probleem: rijke mensen zetten het systeem naar hun hand.

Het echte probleem is niet wie we zijn, maar een oneerlijk systeem waardoor de rijksten alsmaar rijker worden, en de rest van ons achterblijven. Als we ons niet laten verdelen, kunnen we samen bouwen aan een Nederland dat voor iedereen werkt.

Ipsos I&O meting 2: teksten

WONEN

Zondebok

De meeste Nederlanders werken hard, betalen belasting en houden dit land draaiende. Maar ons land kampt met een wooncrisis.

Er is een groot gebrek aan goede en betaalbare woningen, de huizenprijzen blijven stijgen en de wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn veel te lang.

Hoe dat komt? Doordat de politiek onze woningen liever aan migranten geeft dan aan Nederlanders. Steeds meer mensen profiteren van een systeem dat bedoeld is voor wie hier woont en bijdraagt. Waarom krijgen vreemdelingen een huis terwijl Nederlanders tot wanhoop worden gedreven?

Pas als we Nederlanders weer voorrang geven op de woningen die er zijn, kunnen we Nederland weer op de rails krijgen.

Traditioneel-progressief

Nederland is een samenleving die omkijkt naar elkaar en gelooft in gelijke kansen. Maar op dit moment kampt ons land met een wooncrisis.

Er is een groot gebrek aan goede en betaalbare woningen, de huizenprijzen blijven stijgen en de wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn veel te lang.

Hoe dat komt? Door keuzes van de afgelopen jaren zijn er te weinig betaalbare woningen bij gekomen. Hierdoor is de balans zoekgeraakt.

Pas als we wonen weer als een grondrecht gaan beschouwen en daar naar handelen, gaat het weer de goede kant op met Nederland.

Kleur-klasse

Of we nu hier of ergens anders zijn geboren, de meesten van ons willen hetzelfde: een betaalbaar, veilig thuis - ook voor onze kinderen. Toch wordt wonen voor steeds meer mensen onbetaalbaar.

Er is een groot gebrek aan goede en betaalbare woningen, de huizenprijzen blijven stijgen en de wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn veel te lang.

Hoe dat komt? Doordat sommige politici kiezen voor de belangen van grote investeerders. Terwijl de investeerders verdienen aan torenhoge huren en schaarste, krijgen starters geen kans en zitten gezinnen klem.

Ondertussen worden mensen tegen elkaar opgezet: huurders tegen nieuwkomers. Zo leidt men af van het echte probleem: een systeem dat winst boven wonen plaatst. Pas als we ons niet langer laten verdelen en samen opkomen voor eerlijke regels, kunnen we zorgen voor betaalbare woningen voor iedereen.

Ipsos I&O meting 2: teksten

MIGRATIE

Zondebok

Gewone Nederlanders willen veilig leven en vooruit kunnen met hun gezin. Al jaren komen er grote aantallen asielzoekers naar Nederland. Daardoor komt onze samenleving steeds verder onder druk te staan.

Te veel nieuwkomers kunnen hier binnenkomen zonder eerst bij te dragen en kunnen toch rekenen op een uitkering en een woning. Ondertussen worden woningen schaarser en raken onze voorzieningen overbelast. Dat is niet eerlijk tegenover mensen die hun hele leven hebben gewerkt.

Het asielbeleid moet een stuk strenger worden. Alleen zo zorgen we dat Nederland er weer is voor mensen die bijdragen.

Traditioneel-progressief

In Nederland vinden we dat mensen die vluchten voor gevaar recht hebben op een menswaardige behandeling. Immigratie is een complex vraagstuk dat vraagt om zorgvuldige en menswaardige oplossingen.

Toch loopt het huidige systeem vast en laat het te veel mensen in onzekerheid. We moeten kiezen voor een nieuw, effectief en menswaardig asielbeleid. Iedereen die in Nederland verblijft, heeft recht op eerste levensbehoeften als zorg, onderdak, voedsel en rechtsbijstand.

Het asielbeleid moet een stuk beter worden, zodat Nederland weer fatsoenlijk omgaat met mensen die hier bescherming zoeken. Zo zorgen we voor duidelijkheid, menselijkheid en rust.

Kleur-klasse

Of we nu hier zijn geboren of naar Nederland zijn gekomen om hier een thuis op te bouwen, de meesten van ons willen hetzelfde: een veilig leven, een eerlijke kans en een goede toekomst voor onze kinderen.

Maar sommige politici brengen dat in gevaar. Ze wijzen migranten aan als schuldigen, maar doen niets aan betere opvang of minder overlast. In plaats daarvan geven ze grote bedrijven vrij spel om huizen op te kopen en lonen laag te houden. Zo worden mensen tegen elkaar opgezet, terwijl de echte problemen blijven liggen.

Wij trappen daar niet in. Door ons als kiezers te verenigen kunnen we politici kiezen die echte oplossingen doorvoeren en zorgen voor een eerlijk immigratiesysteem voor iedereen die hier een toekomst wil opbouwen.

Bijlage 2

Teksten voor focusgroepen

Wonen

Welke kleur onze huid ook heeft en of we nou in Nederland zijn geboren of ergens anders, we willen allemaal een veilig thuis. Een plek om thuis te komen na een dag hard werken en om voor ons gezin te zorgen. Een plek waar we ons eigen leven kunnen opbouwen. De meesten van ons werken hard om netjes de huur te betalen of te sparen voor een koophuis.

Maar de allerrijksten proberen hun rijkdom te vergroten over de rug van normale woningzoekers. Zij zien een woning niet om te ‘wonen’, maar als een zoveelste beleggingsobject voor de winst. Met als resultaat dat je er met een normaal inkomen nauwelijks meer tussenkomt en de prijzen door het dak gaan. De schuld van de krappe woningmarkt leggen ze graag bij mensen met een migratieachtergrond, terwijl onze huizen vooral bij beleggers en pandjesbazen terechtkomen. Ze vergroten de verschillen tussen ons uit en zetten ons tegen elkaar op. Alles om de aandacht van zichzelf af te leiden: zij worden steeds rijker, terwijl wij elkaar de tent uitvechten voor een betaalbare woning. De spanningen in de samenleving lopen op en ondertussen wordt de wooncrisis steeds groter.

Politici volgen dit verhaal om de allerrijksten maar niet voor het hoofd te stoten. Er wordt gedaan alsof er helemaal geen woningen zijn voor mensen zoals wij, terwijl grote bedrijven talloze huizen opkopen om tegen woekerprijzen te verhuren of verkopen. Wij laten ons niet langer uit elkaar spelen. We moeten samen komen om te eisen wat we nodig hebben. De overheid moet de verantwoordelijkheid weer leggen waar die echt ligt:

bij de rijkste mensen en grootste bedrijven die onze huizen gebruiken om zelfs steeds rijker te worden.

Migratie

We willen allemaal een veilig, vredig leven, waar je ook geboren bent. Een veilige plek voor jezelf en je gezin. Waar je jezelf mag zijn en waar je niet permanent in overlevingsstand hoeft te staan. En de meesten van ons, of we nou al jaren in Nederland wonen of net asiel hebben aangevraagd, doen ons best om er iets van te maken. We werken hard voor een betere toekomst voor onszelf en onze kinderen.

Toch krijgen mensen met een migratieachtergrond nu de schuld van alle problemen in Nederland. Dat is een afleidingsmanoeuvre. De mensen en bedrijven met het grootste geld wijzen met de vinger naar mensen met een migratieachtergrond om ons af te leiden van de échte problemen: de groeiende ongelijkheid. Politici die naar hen luisteren geven al jaren ruim baan aan die groeiende ongelijkheid - ze maken beleid voor bedrijven in plaats van voor mensen. Daardoor worden onze huizen en boodschappen steeds duurder en kunnen steeds meer mensen in Nederland van alle achtergronden niet rondkomen. Terwijl het vermogen van de rijken maar door groeit en grote bedrijven ongestoord gigantische winsten kunnen draaien.

Er is jarenlang bezuinigd op een goede asielprocedure, menswaardige opvang en goede doorstroomwoningen. En

toch geven sommige politici, gefinancierd door de allerrijksten, nu onze bureaus die van ver komen de schuld van crises in Nederland. Politici moeten zorgen voor een systeem waarin de rijken niet meer profiteren over onze rug. Nederlanders van alle achtergronden moeten samenkomen en echte oplossingen voor ons allemaal eisen.